

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

ΑΜΦΙΣΣΑ
1978

Ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο ἀπ' τὴν
Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν
Ἀμφισσα, Πανουργιά 1

Τεύχος 7, Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 1978

Υπεύθυνος γιὰ τὴν ὕλη: Δημήτρης Ἰωάν. Κολοβός

Υπεύθυνος τυπογραφείου: Γεώργιος Μπρουζιώτης

Κωλέττη 4 - Ἀθήναι - Τηλ. 36.33.138

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δημήτρης Ἰωάν. Κολοβός, πρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Λακαφώσης, ἀντιπρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Δημήτριος Παπανικολάου, γραμματεὺς Ε.Φ.Μ.

Εὐγενία Γερολυμάτου, ταμίας Ε.Φ.Μ.

Νικόλαος Δρόλαπας, ἐφορος Ε.Φ.Μ.

Ἀντώνιος Κουτσιούρης, μέλη Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ.
Γεώργιος Κουλοδατιανός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

— Ἐπικαιρότητες, Δ.Ι.Κ.	Σελ. 1/157
— Ἡ Παναγία στὴν Τέχνη, Εὐγενίας Γερολυμάτου ... »	5/161
— Ψηλὰ στὰ Βαρδούσια, Γιάννη Δαφναίου ... »	7/163
— Ὁ γερο - Ἀρχοντάρης, Μήτσου Ἐλατου ... »	13/169
— Ἡ Νομικὴ Διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος τῆς 15 Νοεμβρίου 1821, Εὐθυμίου Ἀν. Δρόλαπα ... »	17/173
— Παλαιοχριστιανικὲς Βασιλικὲς Φωκίδας, Εὐμορφίας Παυλοστάθη - Ξενάκη »	24/180
— Ὁ Σεισμὸς καὶ ἡ ἐπιδρομὴ του στὶς οἰκοδομὲς, Νίκου Δρόλαπα »	27/183
— Ἀπ' τὴ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας ... »	32/188

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Ἀπ' ὅσα ὁ Ταχυδρόμος μᾶς φέρνει

Δημοσιεύεται παρακάτω ἔγγραφο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος, ἀπάντη-
ση στοῦ υπόμνημα τῆς Ἑταιρείας, σχετικά μέ τὸ Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἥλια
Παρνασσίδας.

Ἐν Ἀμφίσση τῇ 15.7.78

Πρὸς
Τὴν Ἑταιρείαν Φωκικῶν Μελετῶν
Ἑ ν τ α ὺ θ α

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19)31.5.1978 ὑμετέρου ἐγγράφου γνω-
ρίζομεν ὑμῖν τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ πρότασις ὑμῶν περὶ ἀνακηρύξεως τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Προ-
φήτου Ἥλιου Παρνασσίδος ὡς διατηρητέου μνημείου ἱστορικῆς ση-
μασίας, οὕτινος τὴν διαφύλαξιν καὶ συντήρησιν θὰ ἀναλάβῃ τὸ ἀρμό-
διον Ὑπουργεῖον, ἀπερρίφθη ὁμοφώνως ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ Ἡγουμε-
νοσυμβουλίου τῆς ὡς ἄνω Ἱερᾶς Μονῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐφημε-
ρίων τῆς περιφερείας, μεθ' ὧν συνεζητήσαμεν τὴν ἐν λόγῳ πρότασιν,
κατὰ τὸ πρόσφατον ἐν τῇ ὡς ἄνω Ἱερᾷ Μονῇ Ἱερατικὸν Συνέδριον,
ὑποστηριζάντων ἀπάντων, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ Ἱερὰ Μονὴ
ἀπόλλυσι τὴν αὐστηρῶς Μοναστηριακὴν χροιάν. Πρὸς τὴν γνώμην
τούτων συνετάχθημεν καὶ ἡμεῖς.

2) Ἡ πρότασις περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἐρειπωμένων κελλίων
εἰς τὴν προτέραν μορφήν των καὶ ἀφαιρέσεως τῶν μεταγενεστέρων
κτισμάτων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἐκρίθη ἐν μέρει ἐφαρ-
μοστέα. Καὶ συγκεκριμένως ὅσον ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν
τοῦ «φωτανάματος» καὶ τῶν παραπλεύρως αὐτοῦ τοίχων.

3) Ἡ πρότασις περὶ συμπληρώσεως τῆς λιθοστρώσεως (καλντε-
ριμίου) τῶν αὐλῶν καὶ ἐπισκευῆς τῆς σκιάδος (κιόσκι) εἰς τὴν κεν-
τρικὴν αὐλὴν ἐκρίθη δυνατὴ καὶ κατορθωτὴ. Εἰδικῶς διὰ τὴν ἐπι-
σκευὴν τῆς σκιάδος πληροφοροῦμεν ὑμᾶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος
ἔτους ἔχομεν ἀναθέσει εἰς εἰδικὸν τεχνίτην, ὅστις ἐδήλωσεν ἡμῖν, ὅτι
εὐθὺς ὡς τοῦ δοθῇ ἡ εὐκαιρία θὰ προβῇ εἰς τὴν ἐπισκευὴν αὐτῆς.

4) Ἡ πρότασις περὶ συντηρήσεως καὶ διαφυλάξεως τοῦ τέμπλου
ἐφαρμόζεται διὰ τῆς παρακολουθήσεως τῶν ἐπισκεπτῶν ὑπὸ τοῦ Ἡ-

γουμένου της Ι. Μονής καὶ μελετᾶται ὁ καθαρισμὸς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κόνεως.

5) Ἡ πρότασις περὶ τοποθετήσεως συστήματος συναγερμού, ἡ τοιαύτη περὶ καλύψεως διὰ πυκνῆς δέντροστοιχίας, ἀνεγέρσεως μνημείου διὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21, τοποθετήσεως ἀνδριάντων τῶν πρωτεργατῶν τῆς κλπ. ἐκρίθησαν ὡς μὴ δυνάμεναι νὰ πραγματοποιηθῶσιν λόγῳ τῆς ἀπαιτουμένης μεγάλης δαπάνης, πλὴν μιᾶς μαρμαρίνης πλακὸς εἰς ἣν νὰ ἀναγράφεται περιληπτικῶς τὸ ἱστορικὸν τῆς κηρύξεως τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21.

Ὡς πρὸς τὴν πρότασίν σας διὰ τὸν εὐπρεπισμὸν τοῦ χώρου τοῦ νεκροταφείου καὶ ἐπιδιόρθωσιν τοῦ ἐν αὐτῷ παρεκκλησίου σᾶς πληροφοροῦμεν, ὅτι πρὸ πολλοῦ εἵχομεν ἀποφασίσει καὶ συμφωνήσει μὲ εἰδικὸν τεχνίτην, ὅστις, λόγῳ τῶν πολλῶν του ἐργασιῶν, μόλις πρὸ 15ημέρου ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιδιορθώσεως τοῦ νεκροταφειακοῦ παρεκκλησίου.

Ἡ ὑποχρεωτικὴ στάθμευσις τῶν πάσης φύσεως τροχοφόρων εἰς τὸ σημεῖον ὅπου εὐρίσκονται τὰ «μνήματα» κλπ. τυγχάνει πρὸς τὸ παρὸν ἀπραγματοποίητος, λόγῳ τῆς ἀπαιτηθευμένης δαπάνης, ἵνα ὁ ἐκεῖ χώρος μετατραπῇ εἰς πλατεῖαν.

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις πρέπει νὰ ἀπασχολήσῃ ζωηρῶς ὄχι μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὸ «σημαντικώτερον θρησκευτικὸ ἱστορικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ μνημεῖο τοῦ τόπου μας» ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναχῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ἡ μετατροπὴ αὐτῆς εἰς γυναικείαν, ἐφ' ὅσον ἤθελεν ἐξευρεθῇ ἱκανὸς ἀριθμὸς καλογραιῶν.

Ἐπὶ τούτοις σᾶς εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν συμπαράστασίν σας εἰς τὴν διατήρησιν τῶν θρησκευτικῶν μνημείων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ ἐπικαλούμεθα ἐφ' ἡμᾶς τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ.

Μετ' εὐχῶν

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

Ο ΦΩΚΙΔΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Μᾶς εἶναι εὐπρόσδεκτες τόσο οἱ συνεργασίες σὲ θέματα ποῦ ἐξυπηρετοῦν τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας, ὅσο καὶ ἡ διατύπωση ὁποιασδήποτε κριτικῆς, οἱ ὑποδείξεις σας γιὰ τὶς ἐλλείψεις μας καὶ γενικὰ ὅ,τι μπορεῖ νὰ συμβάλει στὴν καλλιτέρευσιν τοῦ περιοδικοῦ μας.

Σχολιάζοντας τὰ γεγονότα

ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΗΣ ΓΚΙΩΝΑΣ. Μιά ανακοίνωση τοῦ «Συνδέσμου δια-
νοίξεως σήραγγος στὴ λίμνη τῆς Γκιώνας, γιὰ τὴν ὕδρευση καὶ ἄρ-
δευση τῆς Παρνασσίδας» ἔφερε καὶ πάλι στὴν ἐπικαιρότητα τὸ σο-
βαρὸ αὐτὸ ζήτημα. Ἦταν γνωστὴ θέβαια, ἀπὸ πολὺ καιρὸ, ἡ ἀρνη-
τικὴ στάση τοῦ ἀρμόδιου ὑπουργείου πάνω στὸ θέμα αὐτό. Ὅλοι
ὅμως πιστεύαμε ὅτι, τελικά, μπροστὰ στὴν ψυχρὴ λογικὴ, στὶς προο-
πτικὲς σημαντικῶν οἰκονομικῶν ὀφελημάτων τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὴν
ἄρδευση καὶ στὴ διαφαινόμενη δυνατότητα ἀπαλλαγῆς τῆς ἀπ' τὴ
μάστιγα τῆς λειψυδρίας, τὸ ὑπουργεῖο θὰ ἀναθεωροῦσε τὴν στάση του
καὶ θὰ ἐπιζητοῦσε τὴν ἐξεύρεση τρόπου, γιὰ τὴν παράλληλη μὲ τὸ
κύριο ἔργο ἐκμετάλλευση τῶν νερῶν τῆς λίμνης, ποὺ ἀνακαλύφθηκε.
Πιστεύαμε, ὅτι τοῦ δίνονταν ἡ εὐκαιρία, μελετώντας τὸ ὅλο θέμα μαζὶ
μὲ ἄλλους φορεῖς καὶ προκρίνοντας τὴν προσφορότερη λύση, νὰ προ-
σφέρει στοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς μας τὸ θεῖο δῶρο —νερὸ γιὰ
ἄρδευση καὶ ὕδρευση— καὶ μιὰ χειροπιαστὴ ἀπόδειξη κρατικοῦ ἐν-
διαφέροντος. Δυστυχῶς δὲν τὸ ἔκανε. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο
νὰ προηγούνται διαμαρτυρίες, κινητοποιήσεις καί... σύνδεσμοι γιὰ νὰ
καταλήξει τὸ κάθε ὑπουργεῖο, —συρόμενο πιά— στὸ σημεῖο ἀπ' ὅπου
ἔπρεπε, αὐτοβούλως, νὰ εἶχε ξεκινήσει πρὶν πολὺ καιρὸ. Καὶ δὲν εἶ-
ναι σωστὸ νὰ ἐμφανίζεται τὸ κράτος ἀδιάφορο, γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν
πολιτῶν του καὶ μάλιστα ὅταν ἡ κάλυψή τους εἶναι εὐχερῆς.

Σὲ μᾶς δὲν ἀπομένει πλέον ἄλλη λύση ἐκτὸς ἀπ' τὴν προτεινό-
μενη ἀπ' τὸν παραπάνω Σύνδεσμο. Καὶ πρέπει νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ πρα-
γματοποίησή της, μὲ κάθε τρόπο, γιατί οἱ εὐεργετικὲς ἐπιπτώσεις
τῆς στὴν προκοπὴ τοῦ τόπου μας εἶναι ὀλοφάνερες.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΤΑ ΔΑΣΗ. Στὸ προηγούμενο τεῦχος μας δημοσιεύθη-
κε ἐπιστολὴ τοῦ Μ.Ε. σχετικὰ μὲ τοὺς κινδύνους, ποὺ διατρέχουν τὰ
λιγυστὰ δάση μας ἀπὸ τὶς πυρκαγιὰς καὶ μὲ τὰ μέτρα γιὰ τὴν προ-
στασία τους. Σωστὲς εἶναι οἱ διαπιστώσεις του καὶ πραγματοποιή-
σιμες οἱ ὑποδείξεις του. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι κίν-
δυνοι ποὺ ἐλλοχεύουν, πέραν τῆς πυρκαγιᾶς, ἐξ ἴσου τρομεροί. Πλη-
ροφορηθήκαμε λ.χ. πὼς ἀπειλήθηκε μὲ καταστροφὴ τὸ δάσος «Ἀσ-
πρόξυλα» Σεγδίτσας, ποὺ ὅμως μὲ ὑπουργικὸ διάταγμα ἔχει χαρα-
κτηριστῆ ὡς λαϊκὸ θέρετρο. Ἀκόμα δὲ πὼς καὶ ἄλλες δασωμένες
περιοχὲς τῆς Γκιώνας καὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἀπειλοῦνται ἅμεσα ἢ θ' ἀ-
πειληθοῦν στὸ προσεχές μέλλον, μὲ ἀποψίλωση, λόγω ἐπιφανειακῆς ἐ-

ξορύξεως θωξίτη, τώρα μάλιστα πού θά έντατικοποιήσει τίς έργασίες της καί ή δεύτερη μεταλλευτική εταιρία.

Τι θά γίνει τώρα; Πώς θά προστατευθοῦν τὰ δάση πού απόμειναν καί πώς θά διαφυλαχτοῦν ή ζωογόνα φύση καί τὸ περιβάλλον μέσα στοῦ ὁποῖο ζοῦμε; Μέχρι πότε ὁ παράγοντας «άνθρωπος» θά παραβλέπεται συστηματικά καί θά θεωρεῖται σάν παραμεριστέο ἐμπόδιο;

Οἱ ἀρμόδιες ὑπηρεσίες τί ἔχουν νά προτείνουν;

Ο ΣΑΛΩΝΩΝ ΗΣΑΪ·ΑΣ. Πέρασαν πολλά χρόνια ἀπό τότε πού ὁ ἀνδριάντας τοῦ Ἐπισκόπου Σαλώνων Ἡσαΐα, πρωτεργάτη τῆς Ἐθνεγερσίας καί μάρτυρα τοῦ Ἀγώνα τοῦ 21, μεταφέρθηκε ἀπ' τὴν ὁμώνυμη πλατεία τῆς πόλεώς μας, λόγω ἐργασιῶν ἐπεκτάσεως καί ἀναμορφώσεώς της, στοῦ χώρου τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ, ὅπου καί θρίσκεται μέχρι σήμερα.

Οὔτε ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς εἶναι θέβαια θέση ἀκατάλληλη γιὰ ἓνα ἱεράρχη, οὔτε ὁ Ἡσαΐας ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ εἰδικὸν ὡς γιὰ νὰ προβληθεῖ. Ἡ Ἱστορία τὸν τοποθετεῖ ὀλοένα πιὸ ψηλά, ἐκεῖ πού πραγματικά τοῦ ἀρμόζει, καί ὀλόκληρο τὸ Ἔθνος τιμᾷ τὴν πολὺπλευρὴ προσφορά του στὸν Ἀγώνα.

Παρ' ὅλα τοῦτα ὅμως τὸ μνημεῖο του πρέπει νὰ ξανασταθεῖ στὴν πλατεία, ὅπου τόσα χρόνια ὑψώνοταν. Πολλὰ συμβούλια ἔγιναν κατὰ καιροῦς, πολλές γνώμες ἐκφράστηκαν, ἀλλὰ ἀπόφαση δὲν πάρθηκε. Πότε ἢ μὴ ἐξεύρεση χώρου πρόσφορου, κατὰ τοὺς μὲν, πότε ἢ δῆθεν ἀκαταλληλότητα τοῦ ἀνδριάντα, κατὰ τοὺς δέ, πού τὸν θεωροῦν κακότεχνο, πότε τοῦτο, πότε τ' ἄλλο, δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ξαναστηθεῖ τὸ μνημεῖο. Καί ὅμως πρέπει, τὸ γρηγορότερο, νὰ ὑψωθεῖ καί πάλι τὸ μνημεῖο, ἔστω καί ἐάν εἶναι κακότεχνο. Τίποτα δὲν παρακωλύει τὴν παραμονή του στὴν πλατεία Ἡσαΐα μέχρι νὰ φιλοτεχνηθεῖ ἄλλο, «καλλιτεχνικώτερο», ἂν τὸ ἐπιθυμοῦν.

Μέχρι τότε ὅμως ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀναγέρσεως ἑνὸς μνημείου, ἢ ὑπόμνηση δηλαδὴ ἑνὸς σημαντικοῦ καί ἀξιοσημείωτου ἔργου ἢ γεγονότος, ὁ παραδειγματισμὸς ἀπ' αὐτὸ καί ἡ προτροπὴ γιὰ μίμηση, θά ἐπιτελεῖται θαυμάσια ἀπ' αὐτό, πράγμα πού ἐδῶ καί εἴκοσι χρόνια δὲν ἐπιτυγχάνεται.

Δ.Ι.Κ.

Συμπατριώτη,

Μὴν πετᾶς τὸ περιοδικὸ τοῦτο. Ἔστω καί ἂν δέ σοῦ ἀρέσει μὴν τὸ καταστρέφεις.

Δῶστο σὲ κάποιον ἄλλο. Μπορεῖ ν' ἀρέσει σὲ κείνον.

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ

Ἡ Παναγία, ἦταν πάντοτε ἓνα ἀγαπημένο θέμα, ποὺ ἀπασχόλησε τοὺς ζωγράφους τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, τόσο μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδόξιας, ὅσο καὶ τῶν Καθολικῶν.

Ἡ κόρη μὲ τὴ γλυκύτατη μορφή, ποὺ εἶναι συνάμα γήινη, ἀλλὰ προικισμένη μὲ υπεράνθρωπες ἀρετές, ἔγινε τὸ σύμβολο τῆς μητρότητας, ἔτσι ὅπως τὴν ἀπεικονίζουν νὰ γέρνει τὸ κεφάλι ὄλο στοργή, πρὸς τὴ μεριά τοῦ θεοῦ δρέφους.

Ἐγινε ἀκόμα τὸ σύμβολο τῆς νίκης τοῦ ἀνθρώπου στὴν αἰώνιά του πάλη μὲ τὸ θάνατο, ἡρεμῇ κι' ἐπιδητική στὴ θλίψη της — ὅπως τὴν παρασταίνουν οἱ ζωγράφοι—, παρעυρίσκεται στὸ σταυρικό μαρτύριο τοῦ ἀγαπημένου Γιοῦ, ἀλλὰ μὲ μιὰ πηγγαία βεβαιότητα γιὰ τὴν ἐπικείμενη Ἀνάσταση.

Μέσα ἀπὸ τοὺς καμβάδες καὶ τὰ λάδια ἢ τὰ κηρομάστιχα τῶν Βυζαντινῶν ζωγράφων, ζωντάνεψε λές, μὲ τὰ τεράστια μάτια της, ποὺ σὲ κοιτάζουν ἡρεμὰ κι' ἐξεταστικά, μ' ἔντονες φωτοσκιάσεις στ' ἀσκητικά μάγουλα.

Οἱ ζωγράφοι τῆς Δύσης, Τὴν εἶδαν πιὸ κοντινὴ καὶ πιὸ ἀνθρώπινη. Τὴ ζωγράφισαν ξανθὴ ροδομάγουλη, μὲ πλούσιες φορεσιὲς καὶ καλύπτρες σ' ἀπαλὲς καὶ ζεστὲς ἀποχρώσεις. Τῆς ἔδωσαν κίνηση κι' αἰσθημα. Ὁρθρινὸς κι' Ἑσπερινὸς ὕμνος μὲ χρώματα...

Στὴ χώρα μας υπάρχουν εἰκόνες τῆς Παναγίας, μεγάλης τέχνης. Βυζαντινοὶ ἀγιογράφοι, ἀλλὰ κι' οἱ ἀξιοὶ συνεχιστές, καθιέρωσαν τὴ Βυζαντινὴ τεχνοτροπία.

Λέγεται, ὅτι πρῶτος ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς ζωγράφησε τὴ Θεομήτορα σ' ἐβδομήντα εἰκονίσματα, ἄλλα μὲ λάδι κι' ἐλάχιστα μὲ κηρομάστιχο, κι' ὅπως λέει ὁ θρύλος, τὰ εὐλόγησε ἡ ἴδια ἡ Παναγία.

Τὸ χαρακτηριστικὸ στὴ Βυζαντινὴ ἀγιογραφία, εἶναι ἡ ἔκφραση κι' ἡ λιτότητα.

Ἡ τέχνη τοῦ ἀγιογράφου εἶναι νὰ δώσει τὴν ἐσωτερικότητα καὶ τὸ χαρακτήρα ἐκείνου ποὺ ζωγραφίζει, γι' αὐτὸ καὶ δίνει ἔμφραση στὰ μάτια καθὼς ζωγραφίζει, — κατὰ κανόνα, — ἀντικρουστὰ τὸ πρόσωπο, καὶ δίνοντας λιτὴ κι' αὐστηρὴ στάση, ἀποφεύγει κάθε παραπλάνηση ἀπὸ τὸ κύριο θέμα. Στήνει προσεχτικὰ τὴ φιγούρα καὶ δουλεύει τὴν ἔκφραση.

Μέσα ἀπὸ τὴ γκάμα τῶν χρωμάτων, διαλέγει χρώματα σοβαρά.

Ὅσο μπορεῖ ἐλατώνει τὸ θάρος τῆς σάρκας γιὰ ν' αὐξήσει τὴν πνευματικὴν ὑπόσταση.

Υπάρχει κάτι τὸ στατικὸ στὶς Βυζαντινὲς εἰκόνες, κι' ἴσως αὐτὸ εἶναι, ποὺ ἐντυπωσιάζει περισσότερο.

Τὶς κάνει ἀπόμακρες. Ἀντανάκλουν αὐτοσυγκέντρωση καὶ δύναμη.

Πολλὲς εἰκόνες τῆς Παναγίας, τὶς τυλίγει ὁ θρύλος καὶ τὸ λαϊκὸ ὄνειρο...

Ὁ λαὸς μας, μὲ τὴν πλούσια φαντασία, βοηθούμενος κι' ἀπὸ τὴν πλούσια γλώσσα μας, τὴ δίχως φραστικούς περιορισμούς, Τῆς ἔχει δώσει πάμπολλα ὀνόματα.

Πολλὲς φορὲς βρίσκουν εἰκόνες τῆς Παναγίας κρυμμένες σὲ σκοτεινὲς κι' ἀπάτητες σπηλιές, σὲ δύσβάτα φαράγγια, χωμέ-

νες μέσα στη γη, σὲ μεγάλο βάθος.

Πάντοτε ἓνα ὄραμα προηγείται ἀπὸ τὴν ἀνεύρεση.

Ὅλα αὐτὰ τ' ἀριστουργήματα βρίσκονται μισοκατεστραμμένα ἀπὸ τὴν ὑγρασία καὶ τὴ φθορά. Πολλὲς φορὲς βρίσκονται καὶ μισοκαμμένα.

Ἡ ἀνάγκη κι' ἡ ἀπελπισία ἔκανε τὸ λαὸ μας, νὰ θέλει νὰ διασώσει ἀπ' τὶς ὀρδὲς τῶν ἀλλόθρησκων, ποὺ κατὰ καιροὺς κατάντησαν τὴν Ἑλλάδα, τὴ Μάνα του, τὴν Παναγία, Αὐτὴν ποὺ τῆς ἐμπιστεύτηκε τὶς πίκρες του καὶ τοὺς πόνους του, νὰ φυλάξει Αὐτὴν, ποὺ ἦταν ἡ ἴδια του ἡ ἐλπίδα γιὰ τὴ ζωὴ. Γι' αὐτὸ ἔκρυβε σ' ἀπίθανες μεριές, αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς.

Πολλὲς αὐθεντικὲς εἰκόνες καὶ Παναγίες, μᾶς ἤρθαν τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὴ Μικρασία, ὅταν πάθαμε τὴν καταστροφή. Τὶς ἔφεραν μαζί τους σὰν ὅ,τι πιὸ πολύτιμο εἶχαν, οἱ οἰκογένειες ποὺ ὑποχρεωτικὰ ξερίζωναν ἀπὸ τὰ σπίτια τους, ζητώντας καταφύγιο καὶ προστασία, στὴ μάνα γῆ.

Ἐδῶ, στὴν περιφέρειά μας, ἔχομε πολλὲς ἐκκλησιεῖς ἀφιερωμένες στὴν Παναγία, θ' ἀναφερθοῦμε ὅμως στὶς παλῆς αὐθεντικὲς εἰκόνες.

Ἡ Παναγία τῆς Βαρνάκοδας, ἡ Παναγία τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Σιγδίτσας, ἡ Παναγία στὸ Παναγιόρεμα, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα, ἡ Παναγία ἡ Κουτσοριώτισσα στὸ χωριὸ Ἀμυδαλιά, ἡ Παναγία ἡ Ζυγωτὴ στοὺς Δελφούς, κι' ἄλλες ποὺ ἀνήκουν σὲ ἰδιώτες, εἶναι παλῆς εἰκόνες.

Μουσεῖο θὰ ἦταν τὸ μοναστήρι τῆς Βαρνάκοδας, ἀν δὲν εἶχε καταστραφεῖ. Ἀρχισε νὰ χτίζεται τὸ 1077 καὶ συμπληρώθηκε σιγὰ σιγὰ ὥς καὶ τὸ 12ο αἰῶνα. Ἦταν πλουσιότατο σὲ ζωγραφικὴ διακόσμηση καὶ σ' ἄλλα καλλιτεχνήματα. Οἱ Τούρκοι, τὸ ἀνατίναξαν τὸ 1826, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ συντρίμια του χάθηκαν πολὺτιμοι θησαυ-

ροί. Ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας, εἶναι ἔργο νεώτερου καλλιτέχνη τοῦ 19ου αἰῶνα. Ὁ ζωγράφος εἶναι ἄγνωστος, ἀλλὰ εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ εἰκόνα ἔγινε μεταξὺ 1831—1833.

Ἀπὸ τὴν ἀνατίναξη τῶν Τούρκων, διασώθηκε, σὰν ἀπὸ θαῦμα, ἡ τοιχογραφία τῆς Θεοτόκου, τοῦ ἐξωνάρθηκα.

Πιάνει ὄλο τὸ κοίλωμα, 1,22 X 1,00 μ. καὶ ἔχει ζωγραφιστεῖ πρὶν τὸ 1453 ἀπὸ ἄγνωστο ζωγράφο. Παρ' ὅλη τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου, μὲ δεβαιότητα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι εἶναι ἔργο ἀξιόλογο. Παριστάνει ὀρθὴ τὴν Παναγία, σὲ τύπο Ὁδηγήτριας, μὲ τὸ Χριστὸ στὰ χέρια καὶ δεξιὰ κι' ἀριστερά της, οἱ ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ.

Καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Σωτήρος, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα, Βασιλικὴ τοῦ 11ου αἰῶνα, εἶναι βέβαιο ὅτι ἔχει τοιχογραφίες, ποὺ δυστυχῶς ἀνίδεοι ἄνθρωποι ἀπὸ ἔργα τέχνης, ἄσπρισαν μὲ ἀσδέστη καταστρέφοντας ἀνεπανάληπτα δείγματα τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης.

Θρύλος σκεπάζει, τὴν Παναγία στὸ Παναγιόρεμα. Λέγεται ὅτι παρουσιάστηκε σὲ ὄραμα στὸν Κωνσταντῖνο Ταγκαλὴ καὶ φανέρωσε ποὺ ἦταν κρυμμένη κι' ἀποξεχασμένη. Πραγματικὰ βρέθηκε μέσα στὸ δράχο, ὅπου καὶ χτίστηκε ἡ ἐκκλησία. Εἶναι ἡ Γέννηση, καὶ γιορτάζει στὶς 8 τοῦ Σεπτέμβρη. Ὁ τόπος, ὀνομάστηκε, Παναγιόρεμα.

Δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ κανεὶς μὲ σιγουριά γιὰ τὴν τεχνικὴ της, γιατί τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ εἰκόνα ἔχει φρεσκαριστεῖ.

Στοὺς χρόνους μας, ἔχομε πολὺ καλοὺς ἀγιογράφους ποὺ ἀκολουθοῦν τὰ Βυζαντινὰ πρότυπα, ἀλλὰ βέβαια ἐκφράζονται μὲ τὶς σημερινὲς τάσεις, ὅστερα ἀπὸ μακρόχρονες μελέτες κι' ἀναζητήσεις.

Ὁ Παπαλουκάς, ἄξιος ζωγράφος, ἀφοῦ

ΨΗΛΑ ΣΤΑ ΒΑΡΔΟΥΣΙΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΦΝΑΙΟΥ

Μανία τό 'χα; τάμα; Δέν ξέρω! Πέστε λοιπὸν ὅ,τι θέλετε — εὐπρόσδεκτο θᾶναι! Παιδὶ τοῦ βουνοῦ, σκλάβος τῆς θάλασσας, κάθε φορά, ποὺ θὰ πήγαινα στὸ πατρικό μου χωριό — Τὸ Δάφνο! — ὄνειρευόμουν νὰ φτάσω καὶ νὰ σεργιανίσω τὰ λιθάδια τοῦ τὰ φημισμένα, νὰ πιῶ νερὸ ἀπὸ τὶς πηγές του, νὰ νιώσω τὸ καλοκαιρινὸ κρύο νὰ μοῦ περρονιάζει τὸ κορμί, νὰ πάρω πεντακάθαρο βουνίσιο ἀγέρα, νὰ κρυφομιλήσω μὲ ρεματιές, νὰ σκαρφαλώσω σὲ ραχοῦλες, νὰ διασελώσω βουνοπλαγιές, νὰ γίνω κατακτητῆς τους, νὰ ζήσω ἀφεντικό τους!...

Χρόνια ὄνειρα, μανία καὶ τάμα μὲ περιγελοῦσαν κι ἀνεκπλήρωτα ἔμεναν, μιὰ κι οἰκογενειακὲς φροντίδες μὲ κρατοῦσαν αἰχμάλωτο πλάι στὴν πλανεύτρα τὴ θά-

μελέτησε τὴ Βυζαντινὴ Ἀγιογραφία στὸ Ἅγιο Ὄρος, ἀναλαβαίνει στὴν Ἀμφισσα τὶς τοιχογραφίες τῆς Εὐαγγελιστρίας καὶ πετυχαίνει νὰ δώσει σ' αὐτὴ τὴ δουλειά του, μιὰ πολὺ ἀπελευθερωμένη ἀγιογράφηση, ἀπὸ τὰ αὐστηρὰ Βυζαντινὰ πρότυπα, ἀπόλυτα ὅμως δεμένη μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς αἰσθητικῆς.

Καλὸς ἀγιογράφος ποὺ ἔχει ἀφήσει ἄξιό ἔργο, εἶναι στίς μέρες μας κι' ὁ Στεφάνουλος.

Σ' ἐρημοκλήσια καὶ σὲ εἰκονοστάσια, σὲ πλούσιες ἐκκλησιές κι' ἀρχοντικά ἢ σὲ φτωχόσπιτα, ἡ Παναγία στέκει γλυκιά, καρτερική, εἴτε ἱστορημένη ἀπὸ λαμπροὺς εἴτε μέτριους ζωγράφους, φυγὴ κι' ὄραμα ἀπὸ τὴ σκληρὴ πραγματικότητα, γιὰ ὅλους μας

λασσα. Καὶ σὰν πήγαινα στὸ χωριό μου — τουφεκιστὸς γιὰ ὥρες ἢ μιὰ - δυὸ μέρες — ποὺ νὰ θρῶ καιρὸ τὸν πόθο μου νὰ ἱκανοποιήσω καὶ πραγματικότητα νὰ κάνω! Ἔτσι ὅλα κατάντησαν σὰν κάτι σήριαλ τῆς τηλεόρασης, ἀνάλατα κι ἄγουστα! Κι ὁ χρόνος κυλοῦσε — ἐδῶ καλύτερα θάταν νὰ πῶ «τὰ χρόνια διάβαιναν!»...

Εὐτυχῶς ποὺ ὑπάρχει τὸ φιλότιμο — τὸ ρωμέικο φιλότιμο, ποὺ ἀκατανίκητο ὀρθώγεται καὶ θαύματα κάνει! «Δὲ ντρέπεται», μοῦλεγε καὶ ξανάλεγε, «δὲ ντρέπεται νὰ ἔχεις σεργιανίσει ὅλα τὰ βουνὰ τῆς Ναυπακτίας, τῆς Πίνδου τὶς βουνοκορφές, τὸν ἴδιο τὸν Παρνασσὸ καὶ τὴ Γκιώνα, καὶ τὰ βουνὰ τὰ δικά Σου, τὰ Βαρδούσια τοῦ χωριοῦ Σου, νὰ περιφρονεῖς ἢ νὰ φοβάσαι;». Ὑποφιάζομαι, πὼς τοῦτο τὸ τελευταῖο, ὁ φόβος, τὸ φιλότιμό μου θέρειψε καὶ μ' ἔκανε νὰ τ' ἀποφασίσω τὰ ὄνειρα ν' ἀφήσω, τὸ τάμα νὰ ἐκπληρώσω, τὴ μανία μου νὰ ἱκανοποιήσω!

Ἔτσι σὰν τώρα τελευταῖα — μετὰ ἀπὸ πολλὰς ἀπόπειρες κι ἀναβολές — πῆγα στὸ χωριό μου καὶ πρὶν καλὰ - καλὰ κατεβῶ ἀπ' τ' αὐτοκίνητο καὶ πατήσω τὸ ποδαράκι μου στὸ χῶμα — τὸ «γοργὸ καὶ χάρη ἔχει» λέγαν οἱ παλιοὶ σοφοὶ καὶ μεταφράζω ὁ ἄστροφος ἐγὼ — ἀναζήτησα παρέα γιὰ νὰ πραγματοποιήσω τὸν πόθο μου καὶ νὰ ἱκανοποιήσω τὸ ἐγώ μου! Πρόχειρη δικαιολογία θρῆκα νὰ πάω τσαί νὰ μαζέψω — πὲς ἀθάνατο βοτάνη! Κι ἄς ἤξερα, πὼς τέτοια ἐποχὴ, ποὺ πήγαινα, ὄχι τσαί δὲ θᾶδρισκα, μὰ οὔτε καλὰ - καλὰ τσαγιά! Κι ἂν δὲν τᾶξερα, μοῦ τὸ εἶπαν οἱ

λιγοςτοι χωρικοι κι οι πολλοι χωριανοι —
δωστοι γιοι, που το καλοκαίρι θυμούνται
τά χωριά μας κι έρωτα τους πουλούν, για
νά τὰ προδώσουν με την άφιξη του δα-
σκάλου — λές κι είναι ο παπάς με την ά-
γιαστούρα κι αυτοί τὰ καλλικαντζούρια!
Μου τὸ εἶπαν και με κορόιδεψαν και τὸ
φιλότιμο πιὸ τρανὸ τὸ ἔκαναν!...

Κι ἡ παρέα δρέθηκε — σχετικὰ εὐκο-
λα και πάρα πολὺ πρόθυμα κι ἀπέραντα
εὐγενική. Τσοπάνης, που τὰ θουστινιτσιώ-
τικα λιβάδια — ἔτσι τ' ἀνιστορεῖ ὁ Λου-
κόπουλος κι ἔτσι τὰ ξέραν οἱ παλιοί! —
καθημερινὴ παρέα ἐδῶ και πολλὲς δεκά-
δες χρόνια τάχει, θὰ πῆγαινε πρωτὶ - πρωτὶ
νά καθίσει στὸ θρόνο του ἀπὸ κάτω ἀπὸ
τὴν Πλάκα — σύνορο τεσσάρων χωριῶν,
Βοστινίτσας (Δάφνου), Κωστάριτσας (Δι-
χωρίου), Ἀρτοτίνας και Μουσουνίτσας!
Εὐτυχῶς, που βρίσκονται τὰ δυὸ πρῶτα
χωριά και δὲν ἀφήνουν τὰ ὑπόλοιπα γι'
ἄλλη μιά φορὰ τὸ Διάκο κομμάτια νὰ κά-
νουν και νὰ μοιράσουν, μὰ κι οἱ Τοῦρκοι
τὸν ἔψησαν!... Βλέπετε μεταθανάτια τοὺς
καλοὺς ὅλοι τοὺς θέλουν — τὸν κακὸ οὐ-
τε ἡ μάνα που τὸν γέννησε!...

Λένε — και προσωπικὰ (συχώρα με,
Θεέ μου) τὸ πιστεύω! — πῶς και τ' ἄ-
ψυχα ψυχὴ ἔχουν κι αἰσθήματα πλούσια
τὰ πλημμυρίζουν! Δὲν ξέρω μόνο, μὰ ὁ-
ποψιάζομαι, πῶς δὲν ξέρουν ἡθοποιῶ —
κάτι που ἡμεῖς, οἱ ἄνθρωποι, νὰ μὴ βασκα-
θοῦμε πλούσια ἔχομε! Κι ἔτσι μασκα-
ράδες χρονικῆς!... — καταφέρνομε οἱ πιὸ
πολλοὶ ἄλλοι νὰ φαίνομαστε κι ἄλλοι ν᾿-
μωστε!...

Ἄς εἶναι! Ἡ φύση λοιπὸν λές και χό-
λιασε και γινάτωσε, που τόσα χρόνια τὴν
ξεγελοῦσα και τὴν περιφρονοῦσα, και, θη-
λυκὸ προδομένο στὸν ἔρωτά του, ξεσήλω-
σε τὰ στοιχεῖα κι ἀνοιξε τ' ἄσκια τὰ μυθι-
κὰ τοῦ Αἴολου! Ὅλη τὴ νύχτα ὁ ἀέρας
και τὸ κρὺο πιασμένα χέρι - χέρι συναγω-

νίζονταν ποιὸ νὰ ξεπεράσει τ' ἄλλο. Νά
και τὸ δικό μου τὸ γινάτι πιὸ τρανὸ γινό-
ταν και τὸ φιλότιμο πίσω δὲ μ' ἄφηνε νὰ
κάνω — κι οὔτε τὸ σκέφτηκα κἄν! Ἄλ-
λιῶς τί ἄντρας θάμουν;

Εὐτυχῶς κι ἡ παρέα πίσω δὲν ἔκανε
— αὐτὸ δὰ ἔλειπε κι οἱ τσοπάνηδες τὰ
στοιχεῖα τῆς Φύσης νὰ φοβοῦνται! Μόνο,
που ἄργησε νὰ ξεκινήσει — δυὸ ὥρες πα-
νέτοιμος τὸν πρόσμενα! Κι ἡ προσμονὴ
κι ἡ ἀναμονὴ τρανὲς τίς ὥρες κάνουν!...

Ὁλόχαρος τὸν ἀνήφορο πῆρα. Καί, σάν
ἡ παρέα μου δμότεχνη παρέα θρῆκε, ξέ-
φυγα μπροστὰ τὸν ἀνήφορο νὰ χορτάσω,
τὸ σταυρό μου στὸν Ἄι - Γιώργη νὰ κά-
νω, στὸ Ἀπαγορευμένο — ὄνομα κι ὄχι
πράξη δυστυχῶς — νὰ ζήσω και μονάχός
μου νὰ ρωμαντζάρω — πάντα ἡ παρέα
τὸ ρωμάντζο σκοτώνει και τὸ φτερούγι-
σμα νοῦ και καρδιάς μικραίνει!

Ξάφνου σ' ἓνα κοτρώνι — σωστὸ καρα-
οὔλι! — ἓνα φρεσκοτοποθετημένο παγκά-
κι με καλεῖ νὰ τὸ τιμήσω, τὴ μνήμη ἐκλε-
κτοῦ συχωριανοῦ νὰ σεβαστῶ και φρεσκά-
ρω, στὴ γυναίκα του συγχαρητήρια νὰ δώ-
σω γιὰ τὴ σκέψη που εἶχε και πραγματι-
κότητα ἔκανε δεκάδες παγκάκια σὲ ση-
μαδιακὰ τοῦ χωριοῦ μου τοπία νὰ θάλει
τὸν ἄντρα τῆς Γρηγόρη Σταματόπουλο νὰ
τιμήσει!

Ὁ ἀνήφορος — ἀνάμεσα σὲ ἔλατα! —
ὅσο πάει και σώνεται και τὸ ἴσωμα με φο-
βερίζει καθὼς ἀέρας και κρὺομανιάζουν
και φοβερίζουν! Κοντοστέκομαι, θυμᾶμαι
παλιὸ τραγικὸ ἐπεισόδιο — ποτὲ νὰ μὴν
ξανάρθουν τέτοιες στιγμές!... κάνω τὸ
σουρό μου στὸν ὄρθιο Ἄι-Λιά και τὸν δευ-
τερώνω στὸν πεσμένο Ἄι Ταξιάρχη — τὸ
ξέρω πῶς δὲν εἶναι ἕνας, μὰ τὸ ἐκκλησά-
κι ἔτσι τὸ λέγαμε και τὰ παλιὰ τιμοῦμε!...

Παίρνομε τὸ ἴσωμα! Ἀπὸ δῶ και πέ-
ρα ἄντε νὰ φιλιωθείς με τὰ στοιχεῖα, ἄν-
τε νὰ συνεννοηθεῖς μαζί τους! Κόντρα λοι-

πόν στον άνεμο — σύνθημα τῆς ἐποχῆς
κι ἐπιταγὴ τοῦ φιλότιμου! — καὶ σὲ λίγο
φτάνομε στὴν Ἀι-Λιόδρυση! Τί κρίμα,
πού μοῦ τὴ χάλασαν! Σωλήνα τῆς ἔβαλαν
καὶ ποτίστρα κοντά της ἔκαναν! Τέτοιο
ρεζίλημα δὲν τὸ ἀντέχω καὶ ἱεροσυλία τὸ
βλέπω! Καὶ συνεχίζω τὸ δρόμο μου —
σχεδὸν τρέχω, καθὼς θέλω ν' ἀποφύγω
εὐγενικὲς προσκλήσεις τῆς παρέας πάνω
στὸ μουλάρι νὰ ξεκουραστώ! Αὐτὸ δὲ λεί-
πει! Μπαμπέσινα — ἔτσι μοῦ φαίνεται!
— τὸ τάμα μου νὰ κάνω σὰν κάτι πού
θρυλοῦνται γιὰ νησιῶτες! Ἐδῶ τὸ λένε
Ρούμελη. Καὶ Ρούμελη θὰ πεῖ λεβεντιά
καὶ παλλικαριά — κατάστηθος ἀγώνας
κι ὄχι πσιώπλατα χτυπήματα!...

Μόνο, πού κοντοστέκομαι — ὄχι ἀδι-
καιολόγητα. Καὶ τὸ δρόμο δὲν ξέρω κι ὁ-
νομασίες θέλω νὰ μάθω καὶ τὴ φύση μὲ τὰ
λιβάδια καὶ τὸν Κόρακα νὰ θαυμάσω καὶ
μνημόсуна νὰ κάνω! Μνημόсуна στὰ τό-
σα χωράφια, πού παλιότερα ἔδιναν τὴ
μπομπότα — μέσα - μέσα καὶ τὸ λίγο κα-
θάριο!..., πού ἔθρεψε τοὺς προγόνους μας,
ὥσπου νὰ φουντώσει τὸ δεντρί τῆς λευ-
τεριάς καὶ τὸ παράσιτό της, ἡ ἀστυφιλία,
πού χωριά καὶ χωράφια ἐρήμωσε. Κι ὅστε-
ρα μνημόсуно σ' ὅσους μὲ τὸν ἰδρώτα καὶ
τὸ αἷμα τους τὴ γῆ τούτη πότισαν καὶ τὴν
ἀνάγκασαν — ἀλλιῶς ἔδῳ ψωμί δὲν ἔβλε-
πες! — καρπὸ νὰ δώσει — ἔστω καὶ λι-
γοστό! Βλέπω πεσμένα δέματα καὶ τὰ
στεριώνω, βλέπω ἐρημιὲς καὶ τίς πλημμυ-
ρίζω κόσμο, βλέπω στράτες περιφρονημέ-
νες καὶ τίς τιμῶ!

Ἄμα τὸ μυαλὸ ξεφύγει ἀπ' τὸ σῶμα
παρέα μὲ τὴν καρδιά ἄντε νὰ τὸ κρατή-
σεις! Θυμᾶμαι πατρικὲς διηγήσεις — προ-
πάππων του στοματικὲς παραδόσεις — γιὰ
τὸ Δυσσέα καὶ θυμοῦμαι τὸ δημοτικὸ «Δυσ-
σέα ποῦ ξεχείμασες τὸ φετεινὸ χειμῶνα»
καθὼς ἡ μνήμη του γυγαντώνεται μέσα

μου ἀπ' τὸν ἄδικο κατατρεγμὸ του καὶ τὴν
ἄτιμη συκοφαντία!

Σὲ λίγο τ' ἀσκέρι τοῦ Καραϊσκάκη —
γιοῦ τῆς καλογρηᾶς! — ροβολάει στὰ λι-
βάδια προκαλώντας ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ
Στρατάρχη τῆς Ρούμελης, πού ἡ μωραῖτι-
κη ἱστορία περιφρόνησε κι ἡ ρωμείκη ξε-
νομανία σκότωσε!... Κι ἀκούω — βοηθα-
νε, ἀλήθεια, καὶ τ' ἀνήμερα στοιχειά, πού
δὲ λένε νὰ ἡσυχάσουν! — τὴ σάλπιγγα
τοῦ ἀσκεριοῦ — γνώριμη στοὺς χωρικούς,
ἔλεγε ὁ συχωρεμένος ὁ πατέρας μου! —
νὰ καλεῖ σὲ ἀδιάκοπο συναγερμὸ τοὺς
σκλάβους!...

Κάτι σκοντάματα καὶ κάτι σαῦρες μὲ
φέρνουν στὴν πραγματικότητα. Τὰ πρῶτα
θέλουν τὴν προσοχή μου ἀκέρια βουτιὲς ἐ-
πικίνδυνες νὰ μὴ γίνουν! Οἱ δεύτερες στὸ
Μόρνο μὲ ταξιδεύουν στὴ γνώριμη πεδιά-
δα του, τοῦ χωριοῦ μου, δικαιώματα ψά-
χνω νὰ βρῶ μιὰ κι ἀπὸ τίς σάρες τοῦτες
πολὺ τὸ ὕλικό τους εἶναι. Σταματῶ ὅμως
στὸ φράγμα καὶ τὴ λίμνη — πού κατάν-
τησες, καημένε Μόρνε μου, καλωσυνάτος
καθὼς εἶσαι! αἰχμάλωτος στὴν Ἀθήνα νὰ
συρθεῖς! Ρίχνω καὶ μιὰ τελευταία ματιά
στὸ Κάλλιο — τὸ χωριό, πού πνίγεται! —
καὶ στὴν ἀρχαία Καλλιόπολη, πού τὴ θέση
του κατεῖχε καὶ πού ἡ ὄψιμη ἀρχαιολο-
γικὴ ἔρευνα τόσα πολύτιμα πράγματα
βρῆκε, πού λένε, πῶς, ἂν εἶχαν βρεθεῖ νω-
ρίτερα, τὴ λίμνη οἱ ἀρχαιολόγοι δὲ θ' ἄ-
φηναν νὰ γίνη!

Κουνᾶμε τὸ κεφάλι μας, ἀναρωτιόμα-
στε, ὡς τότε ἐπιμηθεῖς θὰ εἴμαστε καὶ
ποιά κατάρρα ἀπ' ὅ,τι πολυτιμότερο εἶχε
τὴ Δωρίδα στέρησε, περιμένομε καὶ προ-
σιμένομε ἐπίσημες, γιὰ τὰ εὐρήματα, ἀνα-
κοινώσεις καὶ σκοντάφτομε γι' ἄλλη μιὰ
φορὰ — σὲ λάθος μονοπάτι τώρα!

Τὴν πορεία μας... διορθώνουμε καὶ προ-
χωροῦμε ἐνῶ κάπου - κάπου τὸ νεράκι κε-
λαρίζεῖ σεμνά, λιγοστὸ καθὼς εἶναι, καὶ

νοσταλγικά άγναντεύει άπό πού ξεκίνησε — τόν Κόρακα, πού φοβερίζει ήλιο και μάς, τó λιγοστό του παγωμένο χιόνι στά καρκάνια του και τίς ρεματιές νά περισώσει... Τό κρύο γίνεται πιό τσουχτερό — σωστό χειμωνιάτικο! — κι ό Αϊολός δέν έννοει νά μαζέψει τούς άνέμους του, πού πιό δαιμονισμένοι γίνονται!

Ήσυχα - ήσυχα κοπάδια πρόβατα θόσκουν και σιγανοπερπατούν, σιγανοπερπατούν και θόσκουν! Μαθημένα κι ύπάκουα ξέρουν τó καθημερινό τους δρομολόγιο, άρκοϋνται σ' ό,τι ό Θεός τούς δίνει! Κι είναι πλούσια ή βλάστηση! Και πολύ τó φαί τους!

Πού και πού νά συναντήσουμε κανένα τσοπανόπουλο — πάνε κείνα τά τρομερά σκυλιά, πού ή θωριά τους μόνο σ' έκανε νά — άς μήν τó πούμε καλύτερα. Κι ύστερα ήταν άνάλογα μέ τó κουράγιο σου: σκέτη ύγρασία ή και κάτι... άλλο! Τώρα κάτι σκέτα ζαγάρια βλέπεις ή κανένα μικρόσωμο φύλακα τού κοπαδιού, πού γαυγίζει και σου δείχνει δόντια και νύχια, μά δέ σου φέρνει... άποτελέσματα! Τό πολύ μιάνυδρ όέτρες κι όλη ή φύση ήσυχάζει — τó σκυλί δηλαδή, γιατί ή άλλη φύση και τά στοιχειά της τώρα μέ τού ήλιου τήν ύποτιθέμενη άνατολή μανιάζουν και θεριεύουν!...

Διαβαίνομε ράχες και ραχοϋλες, κάνομε τó σταυρό μας γιά όσους άπ' τή ζωή κι άπό δώ διάδθηκαν, καμαρώνομε στρουγκες και πρόβατα — εύτυχώς πού ό Δάφνος κρατάει ακόμα άρκετή κτηνοτροφία! — και φτάνομε και στή Γαλανέικη στρούγκα.

Ρίχνομε κάτι ρούχα πάνω μας — ό ιδρώτας, π' άνάθεμά τον συμμάχησε μέ τó κρύο και τά δόντια παίζουν πριονοκορδέλλα — άκούμε διηγήσεις τού εύγενικού συνοδοϋ μας, παίρνομε τó κολατσιό μας — σωστό πλούσιο γεϋμα! — πίνομε νερό άπ'

τή θρυσούλα τής ρεματιάς — τó κρύο δέ μάς άφήνει νά χαρούμε τή δική της κρυάδα — πού πρόγονος τού σημερινού κτηνοτρόφου καλλώπισε και τ' όνομά του άποθανάτισε, άγναντεύομε άπό κοντά τήν Πλάκα, πού σαν τόν Παργασό κοκκινωπό τσάι έχει, και τή μνήμη μας σέ κείνα τά τόπια και τίς παρέες φέρνει, και δρόμο!... Δέν ήρθαμε νά κάτσομε! Κι ούτε μπορούμε κάτι τέτοιο νά κάνομε. Ή πριονοκορδέλλα δουλεύει άσταμάτητα κι άς φορέσαμε πατατούκα, κι άς ρίξαμε μανδύα! Πάντα τά στοιχειά τ' ανθρώπινα έργα περιφρονούν και περιπαίζουν και παιδικά παιγνίδια λογιάζουν!...

Στή ρεματιά πριν άνεδοϋμε γιά τόν πατέρα του ό σημερινός τσοπάνης μέ σεθασμό μιλάει. Γεροτσέλιγκας κοντά δέκα χρόνια έχει ν' άνεβεί δώ πάνω κι άδάκρυτος δέ μπορεί ν' άκούσει τó δημοτικό τραγούδι «πόσες φορές άνέδηκα στίς όμορφες ραχοϋλες! μά τώρα πιά έγέρασα! δέν είμαι παλλικάρι». Εϋτυχώς πού στο μαγαζί βγαίνει παλλικάρι στήν πρέφα. Κι αν βρεθεί κανένας αξιότερός του χαλάει τά χαρτιά — δέν έχει, ξέρετε, τó... κολλύριο κοντά του και δέ βλέπει!...

Πού νά βρεθεί τσάι! Τσαγιές πολλές — σχεδόν... ιδιόκτητες τού συνοδοϋ μας! — μάς καλοδέχονται και πού και πού άπλώνουν ίκετευτικά κανένα άτροφικό ή στριμμένο λουλουδάκι. Άπ' τόν Άπρίλη έχει νά βρέξει! Κι ύστερα άργήσαμε τόσο! Θά βρούμε κι άλλες — χιλιάδες τέτοιες! Τίς καταλαβαίνομε και, τó μόνο πού κάνομε, συμφωνούμε και καμαρώνομε τόν άνθό τους γιά τού χρόνου! Καλόκαρδες και χαμογελαστές τó ύπόσχονται — μιάν και προορισμός τους είναι ή θυσία! Μήπως κι όλα σχεδόν τά θηλυκά τó δρόμο τής θυσίας δέ βλέπουν γιά δρόμο τους και καθήκον;

Στή σπηλιά και τόν άπανωθέ της Κάρ-

καρο λέμε νά μπούμε. Χωρίς φακό ξεκινήσαμε καί κάτι χόρτα - λαμπάδες μαζί! μέ τὰ νερά τοῦ ἐδάφους καί τή στενότητα τοῦ χώρου μᾶς κάνουν σέ λίγο νά πάρουμε τὸ δρόμο τῆς ἐξόδου. Ἴσως ἄλλη φορά κατ'ἀλληλα ἐξοπλισμένοι τὸ τόλμημα νά ἐπαναλάβουμε καλύτερα ἀποτελεσμα νᾶχομε!...

Στὴν πλαγιά καί τὸν ἀνήφορο — ἀστή-
θι, ὅπως λέμε! — σκαρφαλώνουμε ἀφήνον-
τας κάτω πίσω μας τὰ Λιβάδια — ἄς τὰ
γράψουμε καί μιὰ φορά μὲ κεφαλαῖο, μιὰ
καί τὸ τάμα μας μᾶς ἄφησαν νά πραγμα-
τοποιήσουμε! — Καμαρώνουμε τὸ ὕψος τοῦ το-
πίου καί περιπαίζουμε τὶς πλαγιές, ποὺ πρὶν
καμαρώνναμε καί θαυμάζαμε! Ἐλάττωμα
καί πολιτικὴ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου νά
περιπαίξει ὅ,τι μέχρι τώρα θαύμαζε καί
κλείνει τ' αὐτιά του στὴ λαϊκὴ σοφία, ποὺ
συμβουλεύει καθέννας μας «ποτέ σου μὴν
περιφρονεῖς τὰ κάτω σκαλοπάτια, γιατί σ'
αὐτὰ πρωτοπατάς γιὰ νάμπεις στὰ παλά-
τια»!

Νά ἡ Ἀστραποδαρεμένη, δράχος πολύ-
παθος, ποὺ τὰ παιδιὰ του — τὰ κομμάτια
του — κεραυνοβολημένα κύλησαν στὴν
πλαγιά καί φαίνονται καί σήμερα, ἐνῶ
στὸν ἴδιο παρέμειναν τ' ὄνομα κι οἱ οὐλές!
Ὁ ἀέρας σφυρίζει μανιασμένος λὲς καί
φτάσαμε στὴν κορυφή! Μπροστά μας φαί-
νεται ἡ Ἀσφακόλακα — ὄνομα καί ὄχι
πραγματικότητα. Πρὶν γυρίσουμε στὴν ἄλ-
λη πλαγιά βλέπομε λάκες — παλιὰ χω-
ράφια — θυμώμαστε παλιές ὀνομασίες ὀ-
μάδων χωραφιῶν, σουρᾶμε γλέφτικα μέ-
σα μας τὰ κοπάδια τὰ πρόβατα, καμαρώ-
νομε τοπίο καί μάλιστα τὸν Κόρακα, χαι-
ρετοῦμε τὰ χωριά, ποὺ πίσω καί πλάι του
βρίσκονται, καί δρόμο γιὰ μπροστά.

Πέρα μακριὰ φαίνονται χωριά ἀρκετά.
Κάποτε κι αὐτά, ὅπως κι ὁ Δάφνος, εἶχαν
μόνημο πληθυσμό. Τώρα τὸ καλοκαίρι θυ-

μίζουν πολυθρόνα χωριά μὲ κοῦρσες καί
κόσμο! Ἐνῶ τὸ χειμῶνα — σὰν ὁ δάσκα-
λος, εἶπαμε, χτυπήσει τοῦ σχολειοῦ τὴν
καμπάνα — ἐρημώνουν καί φοβίζονται. Ἡ-
ρῶας στὴν ὀπισθοφυλακὴ ὁ δάσκαλος —
πάντα νιδὸ παλλικάρη — μένει πιστὸς στὸ
πόστο του, ὡσότου ἡ ὑπηρεσία του τοῦ
παραγγεῖλει νά βγεῖ ψηλὰ στὸ διάσελο
καί τρεῖς φορές νά σκούζει «ὁ γερο-Δῆμος
πέθανε, ὁ γερο-Δῆμος πάει»!

Διχῶρι λοιπὸν καί Ψηλὸ χωριό. Τρί-
στενο καί Πενταγιοῦ καί πίσω ἀπὸ τὶς ρά-
χες κι ἀνάμεσά τους Γρηγόρη καί Κερα-
σιά, μᾶς χαιρετοῦν καί μᾶς καμαρώνουν
καθὼς εἴμαστε τόσο ψηλὰ νικητὲς καί πάν-
τα κόντρα στὸν ἄνεμο! Χαιρόμαστε καί
μεῖς, θυμόμαστε νεανικὰ ὑπηρεσιακὰ χρό-
νια, μνημονεύουμε συναδέλφους — μερικοὶ
διάστηκαν νά φύγουν ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦ-
το — καί παίρνομε τὸν κατήφορο!

Σωρὸς καί πάλι οἱ τσαγιές μὰ ὅλες τρυ-
γημένες ἀπὸ καιρό. Μοιράζομε... αὐτό-
γραφα γιὰ τοῦ χρόνου καί δρόμο γιὰ τὸν
Τρανὸ Βαρκό. Τὸ κρῦο λιγοστεύει — ἴσως
νομίζει, πὼς νίκησε! — κι ὁ ἀέρας κάπως
ἡμέρεψε! Τὸ νερὸ πετάγεται ἀπὸ τὰ σπλά-
χνα τῆς μάνας γῆς καί χαρίζει δίκαια τ'
ὄνομα στὸ πλατῶ, ποὺ δρισκώμαστε — πάν-
τα ὁ κατήφορος καί πιὸ εὐκολὸς εἶναι καί
σταματημὸ δὲν ἔχει!

Ροβολᾶμε τροπαιοῦχοι — τί νικητὲς θᾶ-
μαστε χωρὶς τὸν ἀέρα τους — καί φτά-
νομε σὲ δυὸ κοπάδια — ἐκεῖ ποὺ ἄλλοτε
ἦταν χωράφια, πρόβατα καί γίδια βά-
σκουν! Τὰ πρῶτα νιδὸς βοσκὸς φροντίζει
καί πρόθυμος κρῦο νερὸ — δὲ λείπουν κά-
θε τόσο οἱ πηγές — πάει νά φέρει καί
καφέ νά μᾶς ψήσει στὸ καμινέτο ὕγρας-
ρίου — ἀπαραίτητο σύνεργο κάθε στρούγ-
κας μαζί μὲ δυνατό τρανζίστορ. Τὰ γίδια
ἐγδοντάρης φυλάει καί τὰ πουλάει λόγω
γρηρατειῶν — μᾶς ζητάει νά γράψουμε. Τὸ

γράφουμε μὰ δὲν τὸν πιστεύουμε. Ὁ γδὼν τὰ χρόνια μὲ μουσικὴ κουδουνιῶν δὲν μπορεῖ ἀπ' τὰ τελευταῖα νὰ χωρίσει!

Οἱ τσαγιές μᾶς ἀρνήθηκαν τὸν ἀνθό τους — μὲ τὸ δίκιο τους! Στὴ ρίγανη τὸ ρίχνουμε καὶ μὲ τὸ νεαρὸ τσοπάνη ματσάκια μαζεύουμε καὶ σὲ νάυλον σακούλα κλείνομε. Ποῦ νὰ σκεφτοῦμε πὼς δὲ συμπεθεριάσαμε ἀκίνδυνα τὸ φράκο μὲ τὸ τσαρούχι. Κατάμαυρη ἀπ' τὸ κακὸ της στὸ χωριὸ θὰ πρόδαλε ἂν εὐγενικὸς συντοπίτης μας τὸ μυστικὸ δὲν πρόδινε! Θέλει ἀέρα ἢ ρίγανη καὶ νὰ τῆς λείπουν οἱ ἀνέσεις!

Γι' αὐτὸ σὰν παίρνομε τὸν κατήφορο, διαβαίνομε τὸ ποτάμι, κάνομε τὸ σταυρό μας στὸ γεννήτορα κι ἀνάδομε τὸ καντήλι του, γιὰ νὰ καταλήξομε στὸ σπίτι, τὴ θγάζομε στὸν ἀέρα ν' ἀγναντέφει τὰ τόπια της! Καὶ κατάξανθη καμαρώνει! Δὲν εἶναι μόνο τὸ ψάρι, ποῦ δὲ ζεῖ στὴ στεριά κι οἱ Σουλιώτισσες στὴ σκλαδιά. Κι ἡ ρίγανη ἢ ταπεινὴ δὲν ἀντέχει στὴ σκλαδιά!

Ἀποκαλυπτόμαστε στὸ μεγαλεῖο της, καμαρώνομε τὸ κατόρθωμά μας, χαιρόμαστε τὴ νίκη μας καὶ γινόμαστε μερικὲς

δεκαετίες νεώτεροι. Δὲν τὸ πιστεύετε; Τότε δὲν ξέρετε τὴ θαυμαστὴ δύναμη τῆς φύσης καὶ φυσικὰ δὲν ξέρετε, πὼς ὁ Ἄνταϊος δὲν εἶναι παραμῦθι, πὼς ξανάνιωσε σὰν ἀκουμποῦσε στὴ γῆ, ἀλλὰ χειροπιαστὴ πραγματικότητα, ποῦ ἐπαναλαμβάνεται μὲ καθένα ἀπὸ μᾶς, ἀρκεῖ τὴ Γῆ νὰ τὴ ζήσει καὶ τὴ δύναμή της νὰ πάρει στὴν πρωτόγονη μορφή της, πάνω στὰ βουνὰ καὶ τὰ ἔλατα κι ὅχι στὴν ἀσφαλτο καὶ τὰ καυσαέρια ἢ τὸν κάμπο καὶ τίς παραμορφώσεις, ποῦ ὁ ἄνθρωπος τοῦκανε!

Ἐδῶ ψηλὰ πατεῖστε κι ἂν δὲν ξανανιώσετε δὲν ξέρετε νὰ ζεῖτε!

Μοιάζετε μὲ τοὺς χωριανούς μου, ποὺ μὲ ρωτοῦσαν «πὼς πῆγε τὸ τσάι». Ποῦ νᾶξεραν οἱ εὐλογημένοι, πὼς ρωτοῦσαν κάποιον κάπου 20 χρόνια νεώτερο — τὸ λιγότερο! — ἀπ' ὅτι χτές τὸν γνώρισαν! Μ' αὐτὰ εἶναι ψιλὰ γράμματα γιὰ τοὺς πολλούς! Ἄς εἶναι ὅμως καλὰ! Τοῦ χρόνου θὰ τὸ γλεντήσω περισσότερο. Καὶ θὰ γίνω ἀκόμα πιὸ νέος! Νὰ μοῦ τὸ θυμᾶστε! Ἄς εἶναι καλὰ τὰ Βαρδούσια — τοῦ χωριοῦ μου τὰ βουνά!...

Φίλοι ἀναγνώστες,

Διατηρεῖστε σὲ καλὴ κατάσταση τὸ τεῦχος τοῦτο. Τὰ ἄλλα ποῦ θὰ ἐπακολουθήσουν θὰ τὸ συμπληρώσουν καὶ ὅλα μαζί θὰ κάνουν ἓναν τόμο χρήσιμο γιὰ κάθε βιβλιοθήκη.

Τὸ περιοδικό μας διατίθεται δωρεάν. Ἐὰν σᾶς ἐνδιαφέρει ζητεῖστε το στὰ Γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν, Πανουργιὰ 1, Ἀμφισσα. Ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ἐξαντληθεῖ θὰ σᾶς τὸ στείλουμε εὐχαρίστως.

Ο ΓΕΡΟ - ΑΡΧΟΝΤΑΡΗΣ

ΜΗΤΣΟΥ ΕΛΑΤΟΥ

Δεκέμβρης του 41, παραμονή Χριστού· γέννων σήμερα. Στὰ φοβερά κι ανείπωτα δεινά τῆς ξενικῆς κατοχῆς, τῇ σκλαδικῇ καὶ τὴν πείνα, προστέθηκε τώρα καὶ ὁ χειμῶνας. Ἄγρια πλάκωσε φέτος ἡ βαρυχειμωνιά καὶ τὰ χιόνια, ποὺ ἀπὸ νωρὶς ἄσπρισαν τὶς βουνοκορφές, κατεβήκαν τώρα στὰ χαμηλώματα καὶ φτάσαν ἴσαμε τὸ κύμα, σκεπάζοντας —τὸ ἴδιο σάβανο— ὁλόκληρῃ τῆς γῆς. Χιονοθύελλες ξεσποῦν συχνὰ - πυκνὰ, παγωνιά ἀβάσταχτη τυλίγει τὴν πλάση —τὸ θερμόμετρο μένει, μέρες τώρα, κάτω ἀπ' τὸ μηδέν— καὶ δυνατοὶ ἄνεμοι σαρώνουν στεριά καὶ θάλασσα. Τὰ ψηλόκορμα ἔλατα, δαρμένα ἀπ' τὴ μανία τους, τὴ μιὰ λυγίζουν μέχρι τῇ γῆς, θαρρεῖς θά τσακιστοῦν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ, καὶ τὴν ἄλλῃ πάλι ὀρθώνονται πρὸς τὰ πάνω, ἴδια χέρια παρακαλεστικά. Στὰ ξάγναντα ὁ τρελλὸς βορριάς στροβιλίζει τὸ παγωμένο χιόνι καὶ ὑψώνει πρὸς τὸν οὐρανὸ ἀτέλειωτα σύννεφα χιονόσκονης, σύννεφα ὀμίχλης καὶ παγωνιάς, ποὺ περονιάζουν τὸ κάθε τι καὶ σκοτεινιάζουν τὴν πλάση, ἐνῶ σ' ἀπάγγεια τ' ἀποθέτει σὲ πελώριους σωρούς, παγίδες ὑποῦλες καὶ θανάσιμες γιὰ τὸν κάθε ἀνήμερο διαβάτη. Νέκρα δασιλεύει σ' ὁλόκληρῃ τῇ φύσῃ, ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ, καὶ κάθε σημάδι ζωῆς πάνω σ' αὐτὴ χάθηκε. Πουθενὰ δὲν ἀκούγεται μῆτε θέλασμα ζωντανοῦ, μῆτε κραξὶὰ πουλιοῦ, μῆτε κανὲν ἀλύχτημα ἀγριμιοῦ. Οἱ λοῦστρες καὶ οἱ νεροσυρμὲς πάγωσαν καὶ τὰ κρούσταλα, στολίδια φανταχτερὰ καὶ ἀπρόσμενα, σκέπασαν τὶς βραχιές καὶ τὰ σύθαμνα. Οἱ στραῖτες καὶ τὰ μονοπάτια σκεπάστηκαν ἀπὸ παχὺ στρώμα χιονιοῦ καὶ οἱ δημοσιεῖς γίναν ἀδιάβατες. Ἀλλοίμονο σὲ κεῖνον ποῦ

ἡ χρεῖα τὸν ἀναγκάζει νὰ ξεμυτίσει μὲ τοῦτο τὸν καιρὸ. Κάθε θῆμα κρύβει καὶ μιὰ παγίδα, κάθε γλύστρημα, τὸ παραμικρὸ, κανένας δὲν ξέρει, ποῦ μπορεῖ νὰ τὸν δγάλει. Τ' ἀγρίμια τοῦ βουνοῦ, κυνηγημένα κι αὐτὰ ἀπ' τὸν ἄγριο χειμῶνα, ξεχύθηκαν στοὺς κάμπους καὶ τριγυρίζουν πεινασμένα τὰ χωριά. Τ' ἀπαίσια οὐρλιαχτά τους —προμήνυμα συμφορᾶς— δονοῦν τὴ βαριά, μελαγχολικὴ, ἀτμόσφαιρα καὶ γεμίζουν κατὰθλιψὴ τὶς ἀποθαρρυσμένες ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ οἱ χωριοί, τέλος, ἀποκλεισμένοι ἀπ' τὴ βαρυχειμωνιά καὶ τρομαγμένοι ἀπ' τὴ φρίκη τῆς σκλαδικῆς καὶ τῇ βοδέρᾳ τῆς πείνας, κλείστηκαν στὰ σπίτια τους καὶ καθισμένοι στὸ παραγῶνι, δίπλα στὴ λιγοστὴ φωτιά, καρτεροῦν τὴν ἀνοιξή. Φρουδὴ ἐλπίδα, ὅμως. Τί μπορεῖ νὰ φέρει ἡ ἀνοιξή τὰ μαῦρα τοῦτα χρόνια;

Σήμερα ὁ καιρὸς χειροτέρεψε. Ἡ μέρα πέρασε γοργὰ —μιὰ σταλιά ὅλη κι ὅλη, βλέπεις— καὶ τὸ σούρουπο ἔφτασε φέρνοντάς μαζί του τὰ πρῶτα σκοτάδια. Τὴν ὥρᾳ τούτῃ, ποῦ καὶ τ' ἀγρίμια λούφαξαν πιά, ἔμεῖς συνεχίζουμε τὴν πορεία μας ποῦ, ὅπως φαίνεται, θὰ βαστάξει γιὰ πολὺ ἀκρίμα. Στὸ χιονισμένο καὶ ἀπέραντο δάσος, ἵπου ἡ χιονοθύελλα λυσομανάει, ἀπομείναμε μοναχοί, ἀφοῦ κι αὐτοὶ οἱ λύκοι, τ' ἀγρίμια τῆς καταιγίδας, διστάζουν νὰ ξετρυπώσουν ἀπ' τὶς μονιές τους ἀπόψε. Ἡ σημερινὴ πορεία μας ἦταν μιὰ ἀποκοτιά, καθαρὴ τρέλλα, ἀλλὰ τὴν ἀποτολμήσαμε ἀπ' τὸ πρῶτ' καὶ τὴ συνεχίζουμε τώρα, γιὰτὶ πρέπει νὰ φτάσουμε στὸ Μοναστήρι, μὲ κάθε τρόπο. Μοναχὰ ἐκεῖ μπορεῖ νὰ δροῦμε μέρος ξεστὸ γιὰ ν' ἀπαγγειάσουμε

τὴν παγερὴ τούτῃ νύχτα καὶ νὰ μᾶς δώσουν ἓνα κομμάτι ψωμί νὰ στυλωθοῦμε. Τρεῖς μέρες τώρα ἔχουμε νὰ βάλουμε κάτι στὸ στόμα καὶ ἡ πείνα, κακὸς σύμβουλος πάντοτε, μᾶς ἔκανε ν' ἀφήσουμε τὸ λημέρι μας καί, ἀψηφώντας κάθε κίνδυνο, ν' ἀναζητήσουμε τροφή. Χαμένος ὁ κόπος μας, ὅμως. Ἡ θαρυχεϊμωνιά ἔδιωξε ὅλους τοὺς ξωμάχους ἀπ' τὸ βουνό, ἀπὸ καιρὸ τώρα, καὶ ὅπου πήγαμε δὲ βρήκαμε κανένα. Ἐρημες οἱ καλύβες τῶν λοτόμων στὸ δάσος — φύγανε νωρὶς φέτος— ἄδεια τὰ κονάκια τῶν βλάχων, βουδὲς οἱ στάνες τους —κατηφόρισαν σύνταχα στοὺς κάμπους—. Πουθενὰ δὲ φαίνεται καπνὸς —σημάδι ζωῆς—, σιωπὴ βασιλεύει παντοῦ, μεγάλη ἢ ἀπὸ γνωση μας. Τί θὰ κάνουμε τώρα. Τί θ' ἀπογίνουμε μέσ' στὴν παγωνιά χωρὶς τροφίμα; Ποῦ θὰ πάμε; Δὲν μᾶς ἀπομένει παρὰ τὸ Μοναστήρι —στερνὴ ἐλπίδα καὶ καταφυγή— ὅσο καὶ ἂν ἡ ἀπόσταση πού μᾶς χωρίζει εἶναι μεγάλη, ὅσο καὶ ἂν ὁ κίντυνος νὰ πέσουμε πάνω στοὺς ἱταλοὺς, πού συχνὰ τὸ ἐπισκέπτονται, εἶναι τρανός. Οἱ ἄξεπέραστες ἀνάγκες μᾶς ἔκαναν νὰ παραδλέψουμε κάθε κίνδυνο καὶ νὰ πάρουμε τὴν ἀπόφαση. Θὰ πᾶμε. Ἐξω ἀπὸ τοῦτα ἦταν ὁ μῶς καὶ κάτι ἄλλο πού βάραινε στὸ πάρσιμο τῆς ἀπόφασης.

Αὐριο ξημερώνουν Χριστούγεννα καὶ νιώθουμε μεγάλη τὴν πεθυμιά, νὰ βρεθοῦμε κοντὰ σ' ἀνθρώπους, δικούς μας ἀνθρώπους, τὴ μέρα αὕτῃ καὶ νὰ μὴ ξεμείνουμε στὴ σκοτεινὴ σπηλιά, μοναχοὶ σὰν ἀγρίμια. Καὶ ξεκινήσαμε. Ἡ πορεία μέσα στὴ χιονοθύελλα ἦταν δύσκολη, ἐξουθενωτικὴ, γεμάτῃ λογῆς - λογῆς κίντυνους καὶ ταιπωρίες. Χίλιες φορές εἶπαμε νὰ τὰ παρατήσουμε ὅλα, νὰ τρυπώσουμε κάπου καὶ ὅτι θέλει ἄς γίνεῖ, ἀλλά, χίλιες φορές πάλι, ἡ προσδοκία μᾶς ἔδωσε κουράγιο καὶ τ' ἄργα, σερνάμενα, βήματά μας ξαναζωήρεψαν. Ἐτσι, πότε μὲ τὸ ἓνα καὶ πότε μὲ

τὸ ἄλλο, πέρασαν οἱ ὥρες, ἔφτασε τὸ σουρπο καὶ ἐμεῖς ἀκόμα βαδίζουμε, στὰ στραβά τώρα, χαμένοι μέσα στὸ μισοσκοτεινὸ δάσος. Ἐάφνου, ἐκεῖ πού κανέναν δὲν τὸ περίμενε, τὰ δέντρα τέλειωσαν καὶ ἓνα μεγάλο ξέφωτο πρόβαλε μπροστὰ μας. Ἐνα ξέφωτο, πλάτωμα ὁλόκληρο καὶ στὸ βάθος του ὀρθώνονταν κάτι, σὰν μικρὴ πόλη φάνταζε στὰ μάτια μας.

Πανύψηλα χτίσματα —δίπατα, τρίπατα— γύρω γύρω— μάντρα σωστή— ἐκκλησιὰ στὴ μέση —νὰ ὁ γκριζὸς τροῦλος της— κάμποσα ἱσπίτια, σπιτόπουλα καὶ καλύβες ἀπ' ὄξω, σκόρπια ἐδῶ καὶ κεῖ, καὶ ἀκόμα ἀλώνια, ἀποθήκες καὶ ὅτι ἄλλο φανταστεῖς ὑψώνονταν ἐκεῖ. Δόξα σοι ὁ Θεός. Φτάσαμε. Τοῦτο εἶναι τὸ Μοναστήρι. Οἱ καρδιές μας χτύπησαν χαρούμενα, ἡ κούρασή μας χάθηκε μεμιὰς, τὸ βαρὺ φορτίο —ντουφέκια, φυσεκλίκια, κάπες— ἀλάφρωσε στὴ στιγμὴ καί, ἀσυναίσθητα, κάναμε νὰ τρέξουμε πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἡ καχυποψία ὅμως, μόνιμος σύντροφος κάθε κυνηγημένου, μᾶς κράτησε ἀκίνητους πίσω ἀπ' τὰ θάμνα. «Μπορεῖ νάναι καλὸ κονάκι γι' ἀπόψε τὸ Μοναστήρι», μᾶς ψιθύρισε, μπορεῖ ὅμως, νάναι καὶ μιὰ καλοστημένη παγίδα πού περιμένει τὸ λαγό. Προσοχὴ λοιπόν. Μείναμε κρυμένοι πίσω ἀπ' τὰ δέντρα κι' ἀρχίσαμε μὲ μάτι προσεχτικὸ, ἐπίμονο καὶ αὐτὶ τεντωμένο, νὰ ψάχνουμε παντοῦ, χτίρια, πόρτες καὶ παράθυρα, δέντρα κι' ἀναχιώματα, πεζούλια καὶ κοτρῶνες καὶ ὅπου ἄλλοι μποροῦσε νάναι τὸ λυκοσίδερο, ἢ χωσιὰ. Ψάξαμε κάμποση ὥρα, κυττάξαμε καὶ ξανακυττάξαμε, ἀφουγκραστήκαμε πολλὰς φορές, ἀλλὰ τίποτα. Πουθενὰ δὲν εἶδαμε τίποτα ὑποπτο, πουθενὰ ἵχνος ἱταλοῦ. Μοναχὰ ὁ καπνὸς πού ἔδγαίνε ἀπ' τὶς καμινάδες, καὶ πού ὁ τρελλὸς ἀγέρας τὸ σκόρπιζε στὴ στιγμὴ, φάνερωνε τὴν ὑπαρξὴ ἀνθρώπων. Ἀνασάναμε μὲ ἀνακούφιση. Δὲ φαίνεται πουθενὰ κίντυνος.

δὲν ὑπάρχει πουθενὰ καρτέρι. * Ἄλλα κα-
λοῦ - κακοῦ, εἶπαμε, ἅς ἀφήσουμε νὰ πέ-
σει γιὰ καλὰ ἢ νύχτα καὶ ὕστερα ζυγί-
νουμε. Στήσαμε λοιπὸν καραούλι τὸν ἕνα
καὶ οἱ ἄλλοι λαγιάσαμε μέσα στὰ χιονι-
σμένα θάμνα, λουφάζοντας.

**

Εἴμαστε τέσσερες νεαροί, παιδιά ἀκόμα,
πού τρεῖς μῆνες τώρα κρυβόμαστε στὸ θου-
νὸ κυνηγημένοι ἀπ' τοὺς ἱταλούς. Τρεῖς
μῆνες περπατᾶμε ἀσταμάτητα, ἀνεδαίνου-
με σὲ κορφές, κατηφορίζουμε σὲ χοῦνες,
διαβαίνουμε δι' ἀσέλα, νυχτώνουμε ἐδῶ καὶ
ξημερώνουμε ἐκεῖ πασχίζοντας νὰ ξεφύ-
γουμε τίς παγάνες τους. Ἐχουν πιάσει τὰ
πόστα, σὲ θουνὰ καὶ κάμπους καὶ μᾶς κυ-
νηγοῦν πεισματικά, ἐνῶ, τὴν ἴδια στιγμή,
ταλαιπωροῦν ἀφάνταστα τοὺς χωριάτες,
γιὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ μᾶς προδώ-
σουν. Ἡ ἱστορία τούτη ἄρχισε τὴ μέρα τοῦ
Τρυγητή, πού τὸ περίπολό τους γύρισε
τὴν αὐγὴ στὸ χωριό μας «ξεβρακωμένοι»
χωρὶς χιτώνια καὶ παντελόνια, χωρὶς ὕφους
καὶ τραγούδια. Τοὺς εἶχαν πάρει τίς στο-
λές καὶ τοὺς στείλαν πίσω μὲ τὰ σώβρακα
καὶ τίς φανέλλες, πράμα πού λογίζεται γιὰ
ντροπὴ μεγάλη καὶ ξεπλένεται μονάχα μὲ
θάνατο. Ἀφορμὴ γιὰ τοῦτο στάθηκαν τὰ
καμώματα ἐνὸς φασίστα ὑπαξιωματικοῦ ποῦ
ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή πού πάτησε τὸ πόδι
του στὸ χωριό μας ἔδειξε τὴ διάθεσή του
γιὰ φασαρίες καὶ ντράβαλα. Τὸν πείραζε
ἀφάνταστα ἡ περιφρονητικὴ στάση τῶν
χωριανῶν πού, μὲ τὸν ἀέρα τῶν νικητῶν
στὴν Ἀλβανία, δὲ λογάριαζαν — ὅπως ἔ-
λοι οἱ Ἕλληνες ἄλλωστε — τοὺς κοκκωρί-
φτερους πού, μὲ ξένες πλάτες πατοῦν σή-
μερα τὰ χρώματά μας. Δὲν μπορούσε ν' ἀ-
νεχετῇ τὴν περηφάνειά τους καὶ τὸ πῆ-
γαινε φυρὶ - φυρὶ γιὰ καυγάδες καὶ ντα-
ηλίκι τώρα πού μονάχα αὐτὸς κρατοῦσε
ντουφέκι.

Ἡ φύχραιμη καὶ συνετὴ στάση τῶν χω-

ριανῶν μας, πού κατάλαβαν ἔγκαιρα τοὺς
σκοπούς του, δὲν τούδινε τὴν ἀφορμὴ πού
ζητοῦσε καὶ ὅσες φορές δοκίμασε ἀναγκά-
στηκε ν' ἀποχωρῇ ἀπρακτος, πράμα πού
τὸν σκύλιαζε ὅλο καὶ πιὸ πολύ. Ὅταν, τῆς
Παναγίας, τὸ δεκαπενταύγουστο, γύρισε
στὸ χωριό, δγαίνοντας ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο,
ὁ Λουκάς ὁ Νίκας, ἀνάπηρος πολέμου, πί-
στεψε πὼς ὄρῃκε τὴν εὐκαιρία πού ζητοῦ-
σε. Βλέποντας τὰ αἰσθήματα ὄλων τῶν χω-
ριανῶν γιὰ τὸ λεθέντη τοῦτο — ἀγάπη γιὰ
τὸ καλὸ του χαρακτήρα, ἐκτίμηση γιὰ τὴν
παλληκαριά του, συμπάθεια γιὰ τὸ πόδι
του πούχασε ἐκεῖ ψηλὰ στὴν Τρεπεσίνα —
ἀποφάσισε νὰ τὸν γελοιοποιήσῃ, μειώνον-
τάς τον μπροστὰ σὲ ὅλους καὶ νὰ διαλύσῃ
τὸ παραμῦθι, ὅπως πίστευε, τοῦ ἥρωα.
Τὸν πλησίασε, λοιπόν, μιὰ μέρα στὴν πλα-
τεία καὶ ἄρχισε νὰ τὸν εἰρωνεύεται μπρο-
στὰ σ' ὅλο τὸ χωριό. Εἰρωνευόταν τὸ ζύ-
σκολο περπάτημα του μὲ τὸ ξύλινο πόδι
καὶ περιγελοῦσε τὴν ἀδυναμία του, προκα-
λώντας τὰ χαχανητὰ ἄλλων ἱταλῶν πού
παρακολουθοῦσαν τὴ σκηνή. Τ' ἀνάπηρο
παλληκάρι: κατάλαβε τὸ σκοπὸ του, ἀνα-
ψέ, μὰ ἔσφιξε τὰ χεῖλια του καὶ δὲ κου-
νήθηκε καθόλου. Φρενιασμένος ἀπ' τὴν ἀ-
ποτυχία του ὁ ἱταλὸς καὶ βλαστημῶντας
χυδαῖα τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια — Ὁρθεσκεία
καὶ οἰκογένεια — τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὸν ὦμο
καὶ τὸν ταρακουνοῦσε μὲ μανία. Τοῦτο ἔ-
μως πάγαινε πολύ. Τὸ ἡφαίστειο, πού τόση
ᾠρα κόχλαζε στὰ στήθια τῶν χωριανῶν,
ξέσπασε ἄγριο καὶ ὀρμητικό. Ὅλοι κινή-
θηκαν πρὸς τὸ μέρος του ἀπειλητικά, μὲ
τίς γροθιὲς σφιγμένες. Πρῶτος ἀπ' ὅλους
ὁ Κυριάκος πού, μ' ἕνα πῆδημα, ἐρέθηκε
πάνω στὸν ἱταλὸ, τὸν κύλησε καταγῆς καὶ
τὸν κρατοῦσε ἐκεῖ, ἀκίνητο, σφίγγοντας τὸ
λαιμό του. Τί θὰ πάθαινε κανένας δὲν ξέ-
ρει, γιατί τρέξαν οἱ ἄλλοι ἱταλοί, πού χα-
σκογελοῦσαν παραπέρα, καὶ τὸν γλύτω-
σαν. Πῆραν τὸν Κυριάκο στὴν καραμπι-

νιερία ἐνῷ ἄλλοι, πού κατάφτασαν πάνοπλοι, διάλυσαν τοὺς ἀγριεμένους χωρικούς καὶ πῆραν τὸν τσαλακωμένο παλληκαρά. Ἡ ἐνταση πού δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ ἐπεισόδιο ἦταν μεγάλη καὶ κράτησε κάμποσες μέρες, τελικὰ ὁμως φάνηκε πῶς τὰ πράγματα ἡσυχάσαν. Ἄφησαν μάλιστα καὶ τὸν Κυριάκο ἐλεύθερο, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ἔδειραν ἀλύπητα. Ὅποιος, ὅμως, βάζει φόλι αὐτὰ μαζεύει, λέει μιὰ λαϊκὴ παροιμία. Ἡ φωτιὰ πού ἀναψαν δὲν ἔσθυσε, ὅπως πολλοὶ πίστεψαν, ἀλλὰ κρυφόκαιγε, ὥσπου ἓνα Σαββατόβραδο φούντωσε ξαφνικά. Τρεῖς μασκοφόροι ρίχτηκαν στὸ ἰταλικὸ περίπολο, στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, ἀφόπλισαν τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς πῆραν στὸ βουνό. Τὴν ἄλλη μέρα, Κυριακή, τὴν ὥρα πού ἡ ἐκκλησιὰ σχολάζε, καὶ ἐνῷ οἱ ἰταλοὶ δὲν ξέραν τί νὰ κάνουν, γύρισε τὸ χαμένο περίπολο. Σὲ τί χάλι ὅμως γύρισε; Δίχως κοκκορόφτερα καὶ στολές, μονάχα μὲ τὶς φανέλες καὶ τὰ σῶδρακα, οἱ στρατιῶτες περνοῦσαν μπρὸς στοὺς χωριανούς, «ξεβρακωμένοι» μὲ τὸ κεφάλι χαμηλά, καταντροπιασμένοι. Μαζί τους καὶ ὁ παλληκαρὸς φασίστας, μαῦρος ἀπὸ τὸ ξύλο.

Τὸ χωριὸ ὁλόκληρο γέλασε μὲ τὸ πᾶθοςμά τους, ἐνῷ οἱ ἰταλοὶ, κατάπληκτοι, τρίβαν τὰ μάτια τους. Σκύλιασαν ἀπὸ τὸ ρεζίλιμα, ἀνέβασαν ἓνα τάγμα ἀπὸ τὰ καμποχώρια, περικύκλωσαν τὴν περιοχὴ καὶ ἄρχισαν τὶς ἐρευνες. Μάζεψαν τοὺς χωρικούς στὴν πλατεία καὶ τοὺς φοβέριζαν μὲ σκληρὰ ἀντίποινα, ἀν δὲ φανέρωναν τοὺς δράστες. Κάποια στιγμή θυμήθηκαν τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸν Κυριάκο καὶ τὸν γυρεψαν στὴν μπλοκαρισμένη περιοχὴ, ἀλλὰ δὲν τὸν βρῆκαν πουθενά, ὅπως δὲ βρῆκαν ἀκόμα τὸ Νικόλα καὶ μένα. Κάτι πέρατε ἀπὸ τὸ μυαλό τους καὶ μᾶς κάλεσαν νὰ παρουσιαστοῦμε γιὰ ἀνάκριση μέσα σὲ λίγες μέρες, ὅταν δὲ πέρασε ἡ προθεσμία

χωρὶς νὰ φανοῦμε μᾶς κήρυξαν ἐνοχοὺς καὶ στείλαν τὸ τάγμα νὰ μᾶς γυρέψει. Ἐμεῖς πῆραμε τὸ βουνό καὶ στίς ἀρχές κρυφτήκαμε στίς στάνες φίλων τσοπαναράϊων, πιστεύοντας πῶς «μπόρα εἶναι καὶ θὰ περάσει». Λαθέψαμε ὁμως, γιατί ἡ μπόρα ὄχι μόνο δὲν πέρασε ἀλλὰ, ἀντίθετα, ὄλο καὶ δυνάμωνε —μεγάλο δλέπεις τὸ ντρόπιασμα—. Ὁ κλοιὸς γύρω μας ὁλοένα στένευε καὶ στὸ τέλος, γιὰ νὰ μὴν πέσουμε στὰ χέρια τους, ἀναγκαστήκαμε νὰ ξεχώσουμε κατὶ μάνλιχερ, κρυμμένα ἀπὸ τὴν ὑποχώρηση τοῦ στρατοῦ μας, καὶ νὰ γοῦμε στὸ «κλαρί». Αὐτὸ ἦταν. «Μπαντίτοι» (ληστὲς) φρούξαν οἱ ἰταλοὶ καὶ δάλαν ἀμέσως τοὺς δικούς μας σὲ περιορισμό. «Φιγόδικοι» ψιθύρισαν σκεπτικοὶ οἱ χωριανοὶ καὶ ἄρχισαν ν' ἀποφεύγουν τὸ κακὸ συναπάντημα. «Ἀντάρτες» καυχηθήκαμε ἐμεῖς καμαρώνοντας. Ὅτι ὁμως καὶ νάμαστε μιὰ ἦταν ἡ πραγματικότητα, σκληρὴ καὶ ἀνελέητη, καὶ γρήγορα τὴ νοιώσαμε. Ὅσο εὐκόλο εἶναι νὰ γεῖς στὸ «κλαρί» τόσο δύσκολο εἶναι νὰ σταθεῖς ἐκεῖ πάνω ἀνδρῶς. Δὲν ἔχεις πίσω ἀνθρώπους νὰ σὲ νοιαστοῦν. Ἐμεῖς οὔτε ὀργάνωση εἴχαμε οὔτε ἀνθρώπους διαθέταμε, γιατί φύγαμε παραπέρα, γιὰ νὰ μὴν κακοπάθουν οἱ δικοὶ μας.

Μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο μας, λοιπόν, καὶ ξεκομμένοι ἀπὸ τοὺς φίλους μας γρήγορα ἀπομονωθήκαμε. Τὸ ἀσταμάτητο κυνηγητὸ δὲ μᾶς ἄφηγε νὰ πάρουμε ἀνάσα καὶ ὁ κίντυνος κατάδοσης ἀπὸ κάποιο λιγόψυχο χωριάτη μᾶς ἔκανε νὰ μὴν ἐμπιστευόμαστε σὲ κανένα. Ἡ ταχτικὴ τοῦ «βουνοῦ», πού ὑποχρεώνει τὸν «κλαρίτη» νὰ μὴν κοιμᾶται ποτὲ ἐκεῖ πού ἔφαγε καὶ νὰ τραβάει κατὰ τὸ βορριᾶ σὰν θέλει νὰ πάει στὸ νότο μᾶς κούραζε πολὺ καὶ δυσκόλευε ἀφάνταστα τὶς λίγες ἐπαφές μας. Δίχως αὐτὲς πολλὲς φορὲς βρεθήκαμε χωρὶς φαί καί, τὸ χειρότερο, χωρὶς πληροφορίες.

(ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ)

Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΗΣ 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1821

Γ'

Τοιουτοτρόπως καὶ ἐνῶ στήν Πελοπόννη-
σο «οἱ πολιτικῆς διενέξεις Προκρίτων καὶ
Υψηλάντη»⁽²⁹⁾ στάθηκαν τὰ σοβαρὰ ἐμ-
πόδια, πού δὲν ἐπέτρεψαν τῇ σύνταξιν το-
πικοῦ Πελοποννησιακοῦ πολιτεύματος»⁽³⁰⁾
στή Στερεὰ συνέρχονται, πάνω σὲ τυπικὰ
καλυμμένη λαϊκὴ θάση, ἀλλὰ καὶ ἔγκρι-
ση τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς⁽³¹⁾ οἱ Τοπικῆς
συνελεύσεις γιὰ τὴ θεσμοθέτηση τῆς οἰκο-
δομουμένης, τῆς ἀναγενομένης ἀπ' τὴ
στάχτη, νέας πολιτείας.

Ἐδῶ διαφαίνονται ἡ πρωτοπορία τῆς
Στερεᾶς στὸ μαρθαῖνιο τοῦ γένους, γιὰ
τὴν κατάκτηση τῆς πολιτικῆς του ἀνεξαρ-
τησίας γενικότερα, ἀλλὰ καὶ ἡ προσπά-
θεια νὰ χειραφετηθεῖ, τὸ εὐρύτερο, ὅπως
παρουσιάστηκε στὴ συνέλευση τῶν Σαλῶ-
νων, αὐτὸ τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, ἀπὸ
τὴν πολιτικὴ ἐξάρτηση τῆς Πελοποννή-
σου.⁽³²⁾

Ἡ περίοδος αὕτη πού καλύπτεται ἀπ'
τις σελίδες πού περιλαμβάνουν τὴν προσ-
πάθεια γιὰ πολιτικὴ ὀργάνωση τοῦ ἐπα-
ναστατημένου γένους εἶναι ἀπ' τὶς σπου-
δαιότερες στὴν Ἱστορίᾳ τοῦ ἀγώνα, ἐξ αἰ-
τίας τῆς σημασίας τὴν ὁποία εἶχαν τὰ ἐ-
ξελιχθέντα κατὰ τὴν περίοδο αὕτη γεγο-
νότα.⁽³³⁾

Τὴν ἐποχὴ χαρακτηρίζουν βασικὰ δύο
στοιχεῖα. Ἡ πάλη γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐπι-
κράτηση τῶν ἀντιμαχομένων παρατάξεων
πού τόσο, συνεπεία τῶν διενέξεων, ἀντε-
κλήσεων, ἀντιζηλιῶν κ.τ.λ. ἔβλαψε ἀγω-
νιζόμενους καὶ ἀγῶνα, καὶ ἡ ἀπὸ τὶς προ-
σπάθειες καὶ τὶς θυσίες τῶν ἀγῶν καὶ ἡ-
θικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους συγκρότηση
καὶ προβολὴ μιᾶς Ἑλλάδος πολιτειακᾶ

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΑΝΑΣΤ. ΔΡΟΛΑΠΑ

πτυχιούχου Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν
τ. ἀντιπροέδρου Ε.Φ.Μ.

αὐθύπαρκτης, δημιουργηθείσης σὰν Κρά-
τος «ἐξ ἐπαναστάσεως νικηφόρου κατὰ τοῦ
ξένου κυριάρχου μὲ ἐξωτερικὴν παράστα-
σιν ἱκανοποιητικὴν».⁽³⁴⁾

★

Ὡστόσο τὸ ἔργο πού ἀναλάμβανε ἡ
προσκληθεῖσα τοπικὴ Συνέλευση τῶν Σα-
λῶνων δὲν ἦτο καὶ τόσο εὐκολο. Ὁ δρό-
μος πού εἶχε νὰ διανύσει μέχρι τὴν τελι-
κὴ ψήφισιν ἑνὸς κειμένου ἦταν τραχὺς καὶ
ἀνηφορικὸς.

Ἡ δύσκολη ἀπὸ κάθε ἀποψη κατάστα-
ση πού ἐπικρατοῦσε σ' ὁλόκληρῃ τῇ χῶ-
ρα, καὶ ἰδιαίτερα στὴ μεταξὺ τοῦ Ζητου-
νίου καὶ Σαλῶνων περιοχῇ, τὰ ὑπάρχον-
τα στὴ διάθεση τῶν συνέδρων μέσα, οἱ
συγκοινωνίες κτλ. κτλ. δυσχέραιναν τὸ ὅ-
λο ἔργο τῆς συγκροτηθεσομένης συνελεύ-
σεως.

Ἔτσι καὶ ἡ γιὰ τὶς 14 Σεπτεμβρίου
προγραμματισθεῖσα γενικὴ Συνέλευση τῶν
Σαλῶνων δὲν πραγματοποιήθηκε. Τὰ
Στρατιωτικὰ γεγονότα, οἱ ἀπροσδόκητες
ἐξελλίξεις πού σημειώθηκαν στὸ μεταξὺ στὸ
θέατρο τοῦ πολέμου, καὶ κυρίως ἡ κατα-
στροφὴ τοῦ Γαλαξειδίου ἀπὸ τὸν Τουρκι-
κὸ Στόλο, δὲν ἐπέτρεψαν τὴν προγραμμα-
τισθεῖσα συγκρότησίν της. Ὁ Νέγρης μὲ
τὸν Καραντζά, πού βρισκόνταν στὰ Σάλω-
να, γιὰ νὰ τὴν προετοιμάσουν καὶ νὰ τὴ
συγκροτήσουν, ὕστερα ἀπ' τὶς ἀναστατώ-
σεις πού σημειώθηκαν καὶ τοῦ ἐντεῦθεν
δημιουργηθέντος κλίματος ἀνασφάλειας,
ἀποσύρθηκαν στὸ Μεσολόγγι.

Ἦταν ἡ δύσκολη ἐποχὴ τοῦ πρώτου ἔτους, πού λαὸς καὶ ἀγωνιζόμενοι πάσκιζαν κάτω ἀπ' τὶς πλέον δυσμενεῖς καὶ ἀντίξοες συνθήκες νὰ ἐδραιώσουν τὸν ἀγῶνα, ἀποθώντας ἀρχικὰ τὸν τύραννο πέρα ἀπὸ τὶς ἐστίες συγκροτήσεώς του.

Ἡ ἰδέα ὥστόσο γιὰ τὴν πολιτικὴ ὀργάνωση τοῦ τόπου εἶχε ὀριμάσει. Ἡ πεποίθηση πὺς μονάχα μὲ Κεντρικὴ Διοίκηση, Πολιτειακῆς μορφῆς, ἦταν δυνατόν ὁ ἀγῶνας νὰ εὐδοκιμήσει καὶ νὰ συγκροτηθῇ «Κράτος» ἦταν γενικὴ.

Ἔτσι ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ὁλοκλήρωσὴ της δὲ σταμάτησε. Μόλις ἡ θέση τῶν ξεσηκωμένων στὴ Στερεὰ ἐδραιώθηκε καὶ πάλι, οἱ δὲ Τούρκοι εἶχαν ἀπωθηθεῖ μέχρι τὸ Ζητούνι, οἱ πρωτοστάτες τῆς Συνελεύσεως τῶν Σαλῶνων ἐπανῆλθαν καὶ πάλι στὰ Σάλωνα, τὸ μῆνα Ὀκτώβριο γιὰ νὰ συνεχίσουν τὶς προσπάθειες, γιὰ τὴ σύγκληση τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν ψήφιση τῆς Νομικῆς Διατάξεως.

Τελικὰ ἡ Συνέλευση τῶν Σαλῶνων, πού εἶχε προσκληθῇ γιὰ τὶς 14 Σεπτεμβρίου καὶ ἀναβλήθηκε, συνῆλθε καὶ ὕστερα ἀπὸ μακρὲς συζητήσεις καὶ προπαρασκευεὲς ἐψήφισε ἐπίσημα στίς 15 Νοεμβρίου 1821 τὸ κείμενο τῆς Νομικῆς Διατάξεως τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού εἶναι δυνατόν νὰ πάρουμε τὶς πληροφορίες μας δὲν εἶναι δύσκολο νὰ προσδιορίσουμε τὸ χρόνο πού κάλυψαν «οἱ μακρὲς συζητήσεις καὶ προπαρασκευεὲς» πού χρειάστηκαν μέχρι νὰ πεισθοῦν οἱ συνέδροι γιὰ τὴν ὁμόφωνη ψήφιση τοῦ κειμένου τῆς Διατάξεως. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι πὺς οἱ συντάκτες τοῦ κειμένου, μέχρι νὰ φέρουν τοῦτο τελικὰ διατυπωμένο, σὰν κοινῆς ἀποδοχῆς κείμενο, πέρασαν ἀγωνιώδεις στιγμὲς προσπαθειῶν καὶ διαβουλεύσεων.⁽²⁵⁾

Οἱ πρῶτες ἐπιφυλάξεις, καχυποψίες καὶ

δυσταγμοὶ προέρχονταν ἀπ' τὸ λαϊκὸ - παραδοσιακὸ βασικὰ στοιχεῖο τῆς συγκεντρώσεως καὶ ἀφοροῦσε τὴ σκοπιμότητα καὶ τὶς ἀγαθὲς προθέσεις τῶν πρωτοστατῶν τῆς Συνελεύσεως.

Ὁ ἀπόηχος τῶν μηνυμάτων τοῦ Δ. Ὑψηλάντη («Ἦλθον νὰ ὑπερασπίσω τὰ δικαιώματα αὐτοῦ (τοῦ λαοῦ) τὴν τιμὴν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν του... εἶναι καιρὸς ἵνα ἐξαλείψωμεν οὐ μόνον τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων οἱτινες ζητοῦσιν νὰ καταπιέσουν τὸν λαόν καὶ κατέχονται ὑπὸ τῶν αὐτῶν, ὡς οἱ ὀθωμανοὶ, αἰσθημάτων»⁽²⁶⁾), ἡ ἐμφανὲς ἡ ὑποδόσκουσα ἀντιπάθεια πού πολλὰς φορές ἔφτανε στὰ ὅρια τοῦ μίσους καὶ τῆς ὀργῆς τῶν καπεταναίων, γιὰ τοὺς πάσης φύσεως κοτσαμπάσηδες τῆς ἐποχῆς (πού περιφρονητικὰ τοὺς ἀποκαλοῦσαν «Τουρκόφιλους»⁽²⁷⁾) καὶ ἡ δυσπιστία τους, τέλος, πρὸς τὸ ξενόφερτο γιὰ πολλοὺς κύμα τῶν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ ἐμφανισθέντων «ὡς ἀνδρῶν σημαντικῶν, τόσον εἰς τοὺς βαθμοὺς ὅσον καὶ κατὰ τὰς ἀρετὰς» δημιουργοῦσαν ἀπὸ μόνες τους δυσπιστίες καὶ ἐπιφυλάξεις.⁽²⁸⁾ Ἡ καχυποψία ἀκόμα καὶ ἡ ἐχθρότητα πρὸς ὅλους τοὺς λίγο - πολὺ γραμματιζομένους τῆς ἐποχῆς, πού εἶχαν ἄμεση ἢ ἔμμεση σχέση μὲ τὴν τάξη τῶν κοτσαμπάσηδων καὶ πού τοὺς εἶχαν προσάψῃ τὴ ρετσινιά τοῦ «Καλαμαρά».

Ὁ Ὀδυσσ. Ἀνδροῦτσος, παρὼν στὴ συνέλευση Σαλῶνων, γνήσιος ἐκπρόσωπος τῆς Δημοτικῆς παραδόσεως καὶ ἀγνὸς ἐκφραστὴς τῶν φόβων καὶ ἐπιφυλάξεων ἀπέναντι σ' ὅλους αὐτοὺς, πού διέβλεπε τοὺς κινδύνους ἀφανισμοῦ τοῦ ἔθνους ἐξ αἰτίας τῆς φιλαρχίας καὶ τῆς φιλοπρωτίας, τοὺς βλέποντας στὴ Συνέλευση τῶν Σαλῶνων νὰ χάνεται μέσα σὲ νομικὰ σχήματα καὶ διοργανωτικὰ διαρθρώσεις ἢ αὐτόνομη δύναμη τῶν ὀπλαρχηγῶν, στὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν προσφορὰ τῶν ὁποίων βασικὰ

πίστευε, εξέφρασε τὸ προφητικὸ γιὰ κεῖ-
νον «Αὐτοὶ οἱ καλαμαράδες θὰ μᾶς φάνε
τὸ κεφάλι μιὰ μέρα» σὰν νὰ μάντευε τὴν
τραγικὴ των μοῖρα. (39)

Βέβαια ἐδῶ, ὅπως καὶ στὴ συνέλευση
τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς δὲ σημειώθηκαν τὰ
ἐκπτροπα ποὺ συνέβαιναν στὴν Πελοπόν-
νησο.

Ἐκεῖ οἱ καχυποψίες, οἱ δισταγμοί, οἱ
διαφωνίες καὶ οἱ ἀντιθέσεις εἶχαν πάρει
τεράστιες διαστάσεις, ποὺ δὲν ἐπέτρεψαν
τὴν ψήφιση τοπικοῦ Συντάγματος, ἀλλὰ
καὶ ποὺ τόσο πολὺ ἔδωξαν τὸν ἀγῶνα.

Ἐδῶ, στὴν Ἀνατολικὴ Στερεά, οἱ ἀν-
τιθέσεις αὐτὲς δὲν πῆραν χαρακτῆρα μα-
χητικὸ καὶ διαστάσεις ἐπικίνδυνες. Οἱ δι-
σταγμοὶ καὶ οἱ διαφωνίες ἐκδηλώθηκαν
μέσα σὲ ἀνεκτὰ πλαίσια ποὺ ὅπωςδήποτε
δὲν ἐμπόδισαν τὴν τελικὴ ψήφιση τοῦ το-
πικοῦ Συντάγματος.

Ὡστόσο, δὲν μπορεῖ νὰ παραγνωρισθῇ
πὼς ὑπῆρξαν καὶ ἐδῶ ἰδιολογικές, παρα-
ταξιακές κτλ. διαφορὲς ποὺ δημιούργησαν
προβλήματα στὴν κατάρτιση καὶ ψήφιση
τοῦ κειμένου τῆς Διατάξεως.

Μπορεῖ, ὅπως προαναφέραμε, οἱ τοπι-
κὲς κεφαλὲς νὰ ζήτησαν καὶ ἀκόμα —
πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀδήριτο καὶ ἐπιτακτι-
κὴ ἀνάγκη τῆς ψηφίσεως ἐνὸς κειμένου
ποὺ θὰ ἔβαζε «σύστημα» καὶ θὰ ρύθμιζε
τὰ πράγματα τοῦ ἐπαναστατημένου Ἑλ-
ληνισμοῦ τῆς περιοχῆς — νὰ δέχτηκαν
τὸν ἐρχομὸ τοῦ Νέγρη καὶ τοῦ Καραντζᾶ
«σὰν ἀνδρῶν σημερινῶν, τόσοι εἰς τοὺς
βαθμοὺς ὅσον καὶ κατὰ τὰς ἀρετὰς καὶ ἀ-
κόμα ζηλωτῶν τῶν θερμῶν τοῦ κοινοῦ
συμφέροντος τῆς Ἑλλάδος», γιὰ τὴν πολι-
τικὴ τους ὁργάνωση κι' ἀκόμα μπορεῖ νὰ
ὑποσχέθηκαν ἐγγράφως, πὼς θὰ ἐδέχοντο
πρόθυμα τὰ προβαλλόμενα, πλὴν ὅμως κι
ὅταν ἦρθε ἡ στιγμή νὰ θεσμοθετήσουν τὴν
ὁργάνωση τῆς νέας πολιτείας, ὁ καθ' ἕνας
ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐκπροσωποῦσε κάποια με-

ρίδα ἀπὸ τὸ λαό, κάποια ἐπαρχία, κάποια,
ἂν θέλετε, «τάση» ἐπιθυμοῦσε νὰ παρα-
κρατήσῃ «δι' ἑαυτὸν» τὰ προνόμια καὶ τὶς
δαικρίσεις στὴν ἐκπροσώπηση καὶ τὴ δι-
οίκηση τῆς νέας πολιτείας.

Βασικὰ ὅλοι ἀπ' τὴν πλευρὰ τους πί-
στευαν, πὼς μὲ τὴν ψήφιση ἐνὸς πλαισίου
Συντάγματος πολιτειακῆς μορφῆς καὶ ὁρ-
γανωτικοῦ χαρακτῆρος θὰ ἔπρεπε νὰ θε-
σμοθετήσουν ὑπὲρ ἑαυτῶν γιὰ τὴν πολιτι-
κὴ ἐπικράτηση τῆς μερίδας ποὺ ἐκπροσω-
ποῦσαν καί, ἀκόμα, πὼς θὰ μπορούσαν νὰ
περιορίσουν νομοθετικὰ τὶς ἐξουσίες καὶ
τὶς ἀρμοδιότητες τῆς ἀντίπαλης μερίδας.

Οἱ συντάκτες τοῦ κειμένου εἶχαν συνε-
πῶς νὰ ἀντιμετωπίσουν πάμπολλες δυσκο-
λίες στὴν προσπάθεια καταρτισμοῦ τοῦ κει-
μένου τῆς Διατάξεως καὶ θὰ χρειάστηκε,
μέχρι νὰ πετύχουν τὴν ἔγκριση καὶ τὴν
τελικὴ ὁμόφωνη ψήφισή του, νὰ ἐπιστρα-
τεύσουν ὅλη τὴ διπλωματικότητα καὶ τὴ
πανουργία τους.

Ὁ δρόμος μέχρις ὅτου νὰ πεισθοῦν οἱ
ἀπόψεις τους κι' ἀκόμα οἱ δικές τους φι-
λοδοξίες μέσα σὲ μιὰ περίοδο, ποὺ ἡ κα-
χυποψία καὶ ἡ ἀβεβαιότητα εἶχαν πρωτεύ-
οντα ρόλο, ἦταν δύσκολος καὶ ἀνηφορικὸς
ἢ δὲ πορεία μακρὰ καὶ δύσκαμπτη.

Οἱ πρόδρομοι τῆς Συνταγματικῆς θε-
σμοθετήσεως τῆς νέας πολιτείας οἱ πρω-
τεργάτες δηλαδὴ τῆς συγκλήσεως τῆς Συ-
νελεύσεως τῶν Σαλῶνων καὶ οἱ συντάκτες
τοῦ κειμένου τῆς ψηφισθεῖσης τελικῆς Νο-
μικῆς Διατάξεως, ποὺ εἶναι σχεδὸν οἱ ἴδιοι
ἐκεῖνοι ποὺ κατάρτησαν τὸ πολυθρύλητο
πρῶτο Ἐθνικὸ Σύνταγμα, τὸ καλούμενο
«Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου», ἔπρεπε, ὑπ'
ὄψη τοῦ θεμελιώδους ἔργου ποὺ ἐπιτελοῦ-
σαν μὲ ἀ ρ γ ο ὺ ς καὶ σ τ έ ρ ε ο ὺ ς
ἐηματοσμούς, νὰ διανοίξουν τὸ δρόμο γιὰ
τὴν πολιτειακὴ βασικὰ προβολὴ καὶ ὁργά-
νωση τῆς νέας πολιτείας.

Ὑποσχέσεις, διαβεβαιώσεις, συμφωνίες,

ὕποχωρήσεις καὶ συμβιβασμοὶ ὑπῆρξαν τὰ κύρια καὶ βασικά μέσα πού οἱ πρωτεργάτες τῆς Διατάξεως χρησιμοποίησαν γιά νά πείσουν τήν ἀναγκαιότητα, ἀλλά καί πληρότητα τοῦ κειμένου τῆς Διατάξεως, πού πάσκιζε νά σταθεῖ μεταξύ τ ο π ι κ ο ὺ καί Ἑ θ ν ι κ ο ὺ πλαισίου στό συγκερασμὸ ἀναγκαιότητας καί σκοπιμότητας, οὐσίας καί τύπου, γιά μιὰ τελική διατύπωση - ψήφιση ἢ ἀνάγκη τῆς ὁποίας δὲν παραγνωρίζοταν ἀπὸ κανένα. Ἀκόμα ὁ πατριωτισμός, ἡ φιλοτιμία, ἡ πατροπαράδοτη κληρονομία κτλ., κτλ., ὅπως αὐτὰ προκύπτουν ἀπὸ τοὺς λόγους καί τίς ἐξηγήσεις, ὑπῆρξαν τὰ ἠθικά ἐρείσματα πού ἐστήριξαν τήν ψήφισή της.

Ἔτσι καί ὅπως προκύπτει ἀπὸ τήν τελική διατύπωση τοῦ κειμένου πού ψηφίστηκε, γιά τήν ἱκανοποίηση τῶν προκρίτων χρησιμοποίηθηκε τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι μὲ μιὰ πολιτική ὀργάνωση πού θά ἔδαζε τίς θάσεις μιᾶς δικαιοκρατούμενης πολιτείας θά σταματοῦσε ἡ παντοδυναμία τῶν ὀπλαρχηγῶν καί θά περιοριζόταν ἡ «μαχαιοκρατία». Γιά τήν ἱκανοποίηση τῶν ὀπλαρχηγῶν, πού ἔβλεπαν μέσα σέ νομικά κείμενα νά χάνεται ἡ μέχρι τότε παντοδυναμία τους, ἢ ἂν θέλετε νά διαμοιράζονται οἱ ἐξουσίες τους μὲ ἐκεῖνες τῶν προκρίτων, οἱ συντάκτες τοῦ κειμένου φρόντισαν νά δοθοῦν ὑποσχέσεις βαθμῶν καί χρηματικῶν ἱκανοποιήσεων, πού μέσω τῆς Διατάξεως ὀλοποιοῦντο μὲ τὴ δημιουργία πόρων τοῦ Δημοσίου Ταμείου. Γιά τοὺς τελευταίους αὐτοὺς, πού ἔφερναν καί τὸ θάρος οὐσιαστικῶς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων — πού ἄγρυπνοι καί ἀτίθασσοι φρουροὶ τῶν κληρονομικῶν τους οἰκογενειακῶν προνομίων ἔβλεπαν μὲ δυσπιστία τὸ ξενόφερτο κλίμα τῶν νομοτεχνικῶν διατυπώσεων — ὁμιλεῖ πλέον εὐγλωττα ἢ σιδηρὰ λογικὴ πού ὑπαγόρευε τήν ἄμεσο ψήφισή τῆς Διατάξεως καί ἡ ὁποία θά ἐξασφάλι-

ζε — μὲ τὴ δημιουργία διοικήσεως — τήν ἀντιμετώπιση τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν. Ἀκόμα κι' αὐτὸ δὲν πρέπει νά παραγνωρισθεῖ, οἱ στρατιωτικοὶ πιστεύουν πῶς ἀφοῦ εἶχαν στὰ χέρια τους τὴ στρατιωτικὴ δύναμη θά εἶχαν καί τήν πολιτικὴ.

Σὰν τόπος τῆς συνελεύσεως εἶχαν ὀρίσθῃ τὰ Σάλωνα. Οἱ πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιακῶν τμημάτων τῆς καλούμενης Συνελεύσεως τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶχαν συγκεντρωθῇ στὰ Σάλωνα, τὴ σημερινὴ Ἀμφισσα, γιά τὴ σύγκληση τῆς Συνελεύσεως. Ἀπὸ ἀποψη προελεύσεως οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Συνελεύσεως τῶν Σαλῶνων πού ἀποκαλεῖτο συνέλευση τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς, σὲ διαχωρισμὸ ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς Δυτικῆς, ἐκάλυπταν ἓνα τμήμα πολὺ μεγαλύτερο ἐκεῖνο τῶν γεωγραφικῶν ὀρίων τοῦ διαμερίσματός της. Ἡ πρόθεση καί ἡ γενικότερη προσπάθεια ἦταν νά καλυφθεῖ ὀργανωτικὰ Ἑλλή ἢ Ἑλληνικὴ γῆ, στή δὲ συνέλευση τῶν Σαλῶνων, νά συμπεριληφθεῖ ὅλο τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, πού δὲν εἶχε ἐκπροσωπηθεῖ στίς ἄλλες τοπικὲς συνελεύσεις δηλ. ἐκεῖνες τῆς Πελοποννήσου, πού μῆνες τώρα ἐκυφορεῖτο, καί τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς, πού ἤδη εἶχε πραγματοποιηθεῖ. (40)

Αὐτὸ προκύπτει ἀδιάστα τόσο ἀπὸ τὸν προγραμματισμὸ καί τήν πρόσκληση τῶν καλουμένων ἀντιπροσώπων (41) ὅσο καί ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο τῆς Νομικῆς Διατάξεως, τὸ ὁποῖο εἶναι στιγμὲς π ο ὺ β λ έ π ε ι σ ά ν β ά σ η τ ῆ ς ὀ ρ γ α ν ώ σ ε ω ς ὀ λ η τ ῆ ν Ἑ λ λ α δ ι κ ῆ γ ῆ.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο οἱ ὀργανωτὲς τῶν τοπικῶν συνελεύσεων καί οἱ συντάκτες τοῦ κειμένου τῆς Διατάξεως ἐλπίζανε νά καλύψουν κάτω ἀπ' τίς πτέρυγές τους ὅλο τὸν Ἑλλαδικὸν ὡρο, καλύπτοντες μιὰ ἐπιτακτικὴ ἄμεση ἀνάγκη καί προετοιμά-

ζοντες μιὰ πανελλήνια Ἐθνικὴ Συνέλευση, ποὺ δὲν ἄργησε νὰ συγκληθεῖ στὴν Ἐπίδαυρο, γιὰ νὰ προβάλουν, πέρα ἀπ' τὴν καθαρὰ ὀργανωτικὴ προσπάθεια διεθνῶς μιὰ ἐπαναστατημένη χώρα, ποὺ νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ Ταίναρο καὶ νὰ φθάνει μέχρι τὴ Μογλαδία.

Γι' αὐτό, ἡ ἐκπροσώπηση στὴ Συνέλευση τῶν Σαλῶνων, πέρα ἀπὸ τὴν καθ' αὐτὸ ἐκπροσώπηση τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς, καὶ ἄλλων διαμερισμάτων τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, ὅπως ἡ Εὐβοία, ἡ Θεσσαλία, τὰ Ἄγραφα, ἡ Ἡπειρος, καὶ ἡ Μακεδονία, ἀπὸ μόνη τῆς μαρτυρεῖ τὴν ὁλοκλήρωση μιᾶς προσπάθειας γιὰ πολιτικὴ ὀργάνωση - ἐκπροσώπηση ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν, σὲ πανελλαδικὴ κλίμακα, πάνω σὲ πλαίσιον τοπικῶν Συνελεύσεων.

Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴν κοινωνικὴ καταγωγὴ καὶ προέλευση τῶν προσελθόντων ἀντιπροσώπων, ποὺ προαναφέραμε διαπιστώνεται μιὰ ποικιλία, ποὺ καλύπτει ὅλο τὸ φάσμα τῆς κοινωνικῆς διαρθρώσεως τῆς ἐποχῆς. Αὐτὸ τὸ γεγονός δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ τυχαῖο. Στὴν πρόσκληση ποὺ εἶχε σταλεῖ γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς Συνελεύσεως οἱ συντάκτες δὲν ἔθεταν ὅρους ἐκλογῆς ἢ ἀντιπροσωπευτικότητας. «Νὰ συνέλθῃ ὁ κλῆρος» ἔγραφαν, «οἱ στρατηγοὶ τῆς πατρίδος μας, οἱ προχρηματίσαντες καὶ οἱ παρόντες προσεστώτες καὶ οἱ γνωστοὶ πεπαιδευμένοι καὶ νὰ ἐκλέξετε δύο μετὰξὺ σας ἀνθρώπους τιμίους καὶ εἰδήμονες». Συνεπῶς τίμιοι καὶ εἰδήμονες θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι οἱ ἐκπρόσωποι καὶ σὰν τέτοιοι θὰ μπορούσαν νὰ προέρχονται ἀπὸ ὅλα τὰ στρώματα τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητας.

Πράγματι ἀπὸ τὴ θεώρηση τῶν συγκεντρωθέντων ἀντιπροσώπων στὴ συνέλευση τῶν Σαλῶνων προκύπτει, ὅτι αὕτη καλύπτει ὅλο τὸ φάσμα τῶν κοινωνικῶν τότε στρωμάτων τοῦ γένους. Δεσποτάδες, ὀπλαρχηγοί, λόγιοι, διδάσκαλοι τοῦ γέ-

νους καὶ ἐπιφανεῖς προσεστώτες ἦταν ἡ βασικὴ σύνθεση τῆς τοπικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

Στις 15 Νοεμβρίου 1811, ὕστερα ἀπὸ μακρὲς συζητήσεις καὶ προπαρασκευές, ὅπως προαναφέραμε, ὁ Ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος ἐκήρυξε, σὰν προσωρινὸς πρόεδρος, τὴν ἐναρξὴ τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως τῶν Σαλῶνων.

Στὴν ἀρχὴ καὶ ἐνῶ τὸ πλῆθος τῶν ἀντιπροσώπων εἶχε συγκεντρωθῇ στὴν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων ὁ Θεόδωρος Νέγρης βασικὸς συντάκτης τοῦ κειμένου τῆς Διατάξεως, ἀπηύθυνε λόγο, σὰν ἓνα εἶδος εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους, μὲ τὸν ὁποῖο διέγραφε τοὺς γενικούς σκοπούς, τίς ἐπιδιώξεις, καὶ τὸ διάγραμμα τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως.

Ὁ λόγος αὐτὸς συμπεριελήφθη τελικὰ σὰν ἓνα εἶδος προλόγου στὸ ὅλο κείμενον τῆς Νομικῆς Διατάξεως καὶ ἀποτελέσει ἓνα ἀναπόσπαστο τμῆμα τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς πράξεως.

«Ἡ Ἑλλάς» διαλαμβάνεται στὴν εἰσηγητικὴ αὕτη ἐκθεση «ἔλαβε τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἀγοράσῃ μὲ τὴν τιμὴ τοῦ αἵματός της, τὴν ἀνεξαρτησίαν της»... «πρῶτῃ μας ἐργασία ἦταν νὰ προσκαλέσωμε τὰς ἐπαρχίας εἰς γενικάς συνελύσεις»...

«Διὰ τοῦτο ἡ Δυτικὴ χέρσος Ἑλλάς ἡδη συγκροτεῖ καὶ ἡ Πελοπόννησος ἴσως τώρα καὶ νὰ ἐτελείωσιν»... «Δύο πρωτίστους ἀνάγκας ἔχομεν σήμερον: Ὁ, κατὰ τῆς θηριώδους ὁρμῆς τοῦ τυράννου, πόλεμος νὰ εὐδοκιμῇ καὶ Ἔθνος νὰ σχηματισωμεν...».

Στὴ συνέχεια κι ἀφοῦ ἀνεφέρονται στὴν ἄμεσο ἀνάγκη τῆς συστάσεως Διοικήσεως καὶ τῆς, ἀπὸ αὐτῇ, ὀργανώσεως καὶ ρυθμίσεως τοῦ ἀγῶνα, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ

κά, καλεῖ τοὺς συνέδρους νὰ μὴ δεχθοῦν τίποτα ἀπὸ ὅσα πρόκειται νὰ τοὺς προβάλλει. «Προτοῦ ἀκριβῶς ἐξετάζοντες νὰ διαφιλονικήσετε, ἀλλὰ μὲ εἰλικρινῇ φιλογένεια καὶ ἀδελφικῇ εἰρήνῃ...».

Ἀμέσως μετὰ οἱ σύεδροι τῆς Συνελεύσεως ἔδωσαν στὸ ὄνομα «τῆς ὑπερουρίου Τριάδος καὶ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Πατρίδος» τὸν ὅρκον νὰ «Βουλευόμεν μὲ πίστη καὶ εἰλικρίνεια καὶ νὰ προβάλλωμεν εἰς τὸ Ἱερὸν τοῦτο συνέδριον μόνον τὰ συμφέροντα τῇ πατρίδι, χωρὶς ἰδιαίτερον συμφέρον κέρδους ἢ φιλοτιμίας ἢ φιλοδοξίας, ἐπικατάρτοι δὲ ἂν ἀπ' ἐναντίας πράξωμεν καὶ τῆς Πατρίδος ἀνάξιοι».

Μετὰ ἀπὸ τὸ δοθέντα ὅρκον ὁ ἐπίσκοπος Νεόφυτος πρόσθεσε:

Ἀδελφοὶ ἕνα ἀκόμη ἔχω νὰ σᾶς εἴπω: Ἐνδοξότερα φιλοτιμία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τοῦτο μὲ τὸ αἷμα ἀπὸ τοὺς προσπάτορές μας ἔπεται νὰ ἐκληρονομήσαμε.

Ἀκολούθως ὑποβλήθηκε στὴ συνέλευση «τὸ σχέδιο πολιτεύματος καὶ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ», ποὺ ὅπως προκύπτει ἀπὸ ὅλα τὰ ἱστορικὰ κείμενα εἶχε συντάξει ὁ Θεόδ. Νέγρης καὶ ποὺ ὀνομάζετο «Νομικὴ Διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος».

Ὡς προμετωπίδα εἶχε τεθεῖ, σὰν ἕνα εἰδος ἐμβλήματος, ἀρχαῖο ρητό. ⁽⁴²⁾

Τὸ κείμενο τῆς Νομικῆς Διατάξεως, ὅπως ἔχει παραδοθεῖ σὲ μᾶς ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ Α. Μάμουκα ἀποτελέσει ἕνα πολὺ ἀξιόλογο κείμενο πρωτοποριακὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ καὶ σημαντικὸ γιὰ τὴν παραπέρα ἐξέλιξι τῶν πραγματικῶν πραγμάτων τῆς χώρας. Ἀπετέλεσε βασικὰ τὸν κύριον συντελεστὴ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς πρώτης προσωρινῆς κυβερνήσεως στὴ συνελθούσα ὀλίγο ἀργότερα στὴν Ἐπίδουρο πρώτη Ἑθνικὴ Συνέλευση.

(29) Οἱ διενέξεις αὐτές, ποὺ πολλὰς φορὲς ἔφτασαν στὸ χεῖλος τῆς συρράξεως, εἶχαν δυσμενέστατη γιὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀγώνα, ἐπίπτωσι. Ὑστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῶν Ἑλλήνων νὰ καταλάβουν, στίς 4 Νοεμβρίου, τὸ Ναύπλιο, ἡ ἀτμόσφαιρα στὸ Ἄργος, ποὺ εἶχαν συγκεντρωθεῖ οἱ Ἕλληνες Ἀρχηγοὶ κτλ. ἦταν φοβερὰ ἠλεκτρισμένη.

Οἱ πολιτικὲς ζυμώσεις καὶ ὀξυνση τῶν πολιτικῶν παθῶν ἦταν φοβερῇ.

(30) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ Ο.Ε.Δ.Β. ὅπως προαναφέραμε σελίδα 168 παράγρ. 2. Κι' ἀκόμα ἐκτενέστερα στὸ Δ. ΚΟΚΚΙΝΟ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΜΟΣ 4ος σελίδα 151 κ.έ. ὅπου ὁ συγγραφεὺς μᾶς περιγράφει ἀναλυτικὰ τὴν πάλιν καὶ τίς διενέξεις μεταξὺ προκρίτων καὶ Ὑψηλάντη, γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐπικράτησι στὴν Πελοπόννησο.

(31) Πέρα ἀπὸ ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω γιὰ τὴν Ἀρχὴ ποὺ ἐκπροσωποῦσε ὁ Δ. Ὑψηλάντης, μνημονεύομε καὶ ὅσα ἀναφέρει ὁ Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ τόμος 2ος σελίδα 110 «Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν παρὰ τῷ λαῷ ὑπάλληψιν τοῦ Ὑψηλάντου, ἐχρειάζετο, τουλάχιστον κατ' ἐπιφάνειαν, καὶ ἡ συγκατάθεσι αὐτοῦ».

(32) Αὐτὸ φάνηκε πιὸ καλὰ ἀργότερα, ὅταν σχηματίσθηκε ἡ πρώτη προσωρινὴ Κυβέρνησι σὲ Ἑθνικὸ - πανελλήνιο ἐπίπεδο, στὴν Ἐπίδουρο μὲ τὴ σύγκλησι τῆς πρώτης Ἑθνικῆς Συνελεύσεως καὶ ποὺ στὴν ὁποία ἡ πολιτικὴ δύναμις τῆς Στερεᾶς πρόβαλε σὰν κύριος συντελεστὴς τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ τόμος 4 σελίδα 7.

(33) Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ, ὅπως προαναφέραμε τόμος 4ος σελίδα 7.

(34) Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ, ὅπως στὴ παραπομπὴ 33 σελίδα 8.

(35) Στὴν ὑπέροχη ἐργασία τοῦ Ἀ. Τσουτσου «Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΗΣ 15 Νοεμβρίου 1821. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ τόμος 10 ἀριθ. 1, σελίδα 34 παρ. 2 ἀναφέρεται «φαίνεται λίαν πιθανόν, ὅτι συνέβαλαν καὶ ἄλλα μέλη τῆς Συνελεύσεως τῶν Σαλῶνων εἰς τὴν κατάρτισιν

τῆς Νομικῆς Διατάξεως ἡ δὲ ψήφισις αὐτῆς δὲν ἐγένετο ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ, ἥς τὴν χρονολογίαν φέρει». «Ἡ ἐν συνεργασίᾳ καὶ εἰς μικροτέραν διάρκειαν χρόνου κατάρτισις τῆς Νομικῆς Διατάξεως συνάγεται νομίζομεν ἐκ τῶν ἐξῆς: Π ρ ὠ τ ο ν, εἰς τὴν συνέλευσιν ἐκείνην μετέσχον καὶ λίαν μορφωμένοι ἄνθρωποι, ἀληθεῖς διδάσκαλοι τοῦ γένους, ὡς ὁ Ἀνθίμος Γαζῆς, ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, ὁ Ἰωάννης Σκανδαλίδης, ὁ Γεώργιος Αἰνιάν, οἵτινες δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι παρέμειναν σιωπηλοί. Δ ε ὕ τ ε ρ ο ν, ἐν αὐτῇ τῇ κειμένῳ τοῦ προλόγου, ὅστις συνετάχθη μὲν ὑπὸ τοῦ Νέγρη, ἀπηγγέλη δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ταλαντίου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μάμουκα, τονίζεται: «Ἀπὸ ὅσα ἔχω νὰ σὰς προβάλλω τίποτε παρακαλῶ νὰ μὴ δεχθῆτε, προτοῦ ἀκριβῶς ἐξετάζοντες νὰ διαφιλονικήσετε, ἀλλὰ μὲ εἰλικρινῇ φιλογένειαν καὶ ἀδελφικὴν εἰρήνην». Ἐν τέλει δὲ εἰς ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς πληρεξουσίου περιλαμβανομένην εἰς τὴν συλλογὴν Μάμουκα μετὰ τὸ πέρασ τοῦ κειμένου τῆς Νομικῆς Διατάξεως, ἀναφέρεται «Κύριοι συνήλθετε εἰς συνέλευσιν κοινῶς καὶ κατ' ἰδίαν, ἐμελετήσατε διεφιλονικήσατε, ἐσυμφωνήσατε, παρεδέχθητε τὴν παρούσαν Νομικὴν Διάταξιν καὶ ἐπεκυρώσατε». Ἐπομένως, ὅσον καὶ ἂν ἀμφισβητήσῃ τις τὴν ἀκρίβειαν τῶν δηλώσεων τούτων, λίαν κατηγορηματικῶς βεβαιοῦται ἡ γενομένη συνεργασία, ὥστε νὰ μὴ καθίσταται πιστευτὸν ὅτι ἔλειψεν αὕτη ἐντελῶς. Τ ρ ί τ ο ν, ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος, γράφων ἐκ Μεσολογίου πρὸς τὴν ἐν Σαλῶνις συνέλευσιν καὶ πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ 4ης Νοεμβρίου 1811, προϋποθέτει ὡς γεγονός ὅτι ἡ συνέλευσις αὕτη ἔχει ἤδη συνέλθει, δηλαδὴ ἀρκετὰς ἡμέρας πρὸ τῆς χρονολογίας τῆς Νομικῆς Διατάξεως. Τ έ τ α ρ τ ο ν. Ὁ Ἑλβετὸς φιλέλλην Ο-RELLI, εἰς τὸ κατὰ τὸ 1821 ἐκδοθὲν βιβλίον του πληροφορεῖ ὅτι «Ὁ Ὄργανισμὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπέρρευσε ἀπὸ τοῦ λαοῦ. Καπετάνιοι, πολεμισταί, ποιμένες, κατῆλθον τῶν ὁρέων, κατέλυσαν συνήθως περὶ τοὺς ἐξακοσίους πρὸ τοῦ φρουρίου τῶν Σαλῶνων, ἵνα πεισθῶσι καὶ δώσωσι τὴν ψήφον των εἰς τὸν ὀργανισμόν, ὅστις θὰ περιεῖχε τὸν σπῆρον τῆς μελλοντικῆς πολιτικῆς εὐτυχίας.

Εὐθὺς ὡς οἱ πληρεξούσιοι συνέτασσον ἐν

τιμῇμα ἐφέρετο πρὸ τῆς Συνελεύσεως, ὅπου ἀνεγιγνώσκετο παράγραφος πρὸς παράγραφον καὶ εἶτα ἐνεκρίνετο. Τέλος ἀναγνώσθη τὸ δὸλον κείμενον καὶ ἀνεκηρύχθη ὡς θεμελιώδης νόμος ὑπὸ τὰ δάκρυα τῶν γεροντοτέρων, οἵτινες οὐδέποτε ἤλπιζον ὅτι θὰ ἐπέζων τοιαύτης ἡμέρας, καὶ ὑπὸ τὰς ζητωκραυγὰς τῶν νεωτέρων».

(36) Γ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, ὅπως προαναφέραμε σελίδα 27 παρ. 2

(37) Γ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, ὅπως στὴν παραπομπή 36 σελίδα 22 παρ. 2.

(38) Α. ΤΣΟΥΤΣΟΥ, ὅπως προαναφέραμε σελίδα 31 παρ. 1.

(39) Α. ΤΣΟΥΤΣΟΥ, ὅπως στὴν παραπομπή 38 σελίδα 31 ἐπίσης Μ. ΠΕΡΑΝΘΗ Ο ΔΑΙΜΟΝΑΣ σελίδας 186 κ.έ.

Ἐδῶ θὰ μνημονεύσωμε ἀκόμα — χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει πῶς υἰοθετοῦμε ἢ ἀπορρίπτωμε τὰς ἀπόψεις πού διατυπώνονται — τὶς ἐργασίες τοῦ Γ. Σκαρίμπα «Τὸ 21 καὶ ἡ ἀλήθεια τόμος Α καὶ Β καὶ ἀκόμα τὰ ἔργα τοῦ ἰδίου συγγραφέα «Τὸ 21 καὶ ἡ ἀριστοκρατία του» καὶ «Ἡ Τράπουλα».

(40) Τὸ γεγονός ἔχει τύχει τῆς δυσμενοῦς κριτικῆς ἀπὸ τοὺς Ἱστορικοὺς τῆς ἐποχῆς. Οἱ αἰτιώσεις ὁμως δὲ φαίνεται νὰ εὐσταθοῦν.

(41) Τὴν πρόσκληση εἶχαν ὑπογράψει, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ οἱ Μ. Λέλης ἀπὸ τὸ Καρπενήσι, Δ. Μανσόλας ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ Ι. Σκανδαλίδης ἀπὸ τὴ Μακεδονία.

(42) Οὔτε τὸ ἀρχαῖο αὐτὸ ρητὸ δὲν ξέφυγε ἀπὸ «τὴν μὴνιν» τῶν Ἱστορικῶν μας. Ὁ Μ. Στασινόπουλος μέσα στὸ γενικὸ κύμα «τῶν ἐν πολλοῖς περιέργων» ἐπικρίσεων κατὰ τῆς Νομικῆς Διατάξεως ἀρπάζει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀρθρογραφῇ με θέμα («Τὸ Ἀρχαῖο ἔμβλημα τῆς Νομικῆς Διατάξεως Χέρσου Ἑλλάδος εἶναι γνήσιον ἢ νόθον». Ἐράνων πρὸς Γ. Μαριδάκην τόμ. Α' σελὶς 325 ἐπ. Ἡ ὑπὸ τὸ ἔμβλημα παραπομπὴ σημειοῦται εὐκρινῶς εἰς τὸ σωζόμενον χειρόγραφον κείμενον τῆς Νομικῆς Διατάξεως ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπ' ἀριθ. 4326). Τὰ στοιχεῖα ἀναφέρονται στὴν ἐργασία τοῦ Α. Τσοῦτσου πού προαναφέραμε σελίδα 39 σημ. 1.

ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΒΑΣΙΛΙΚΕΣ ΦΩΚΙΔΑΣ

ΕΥΜΟΡΦΙΑΣ ΠΑΥΛΟΣΤΑΘΗ - ΞΕΝΑΚΗ

Ὁ Χριστιανισμός ἐπειδὴ διώχτηκε τρεῖς δλόκληρους αἰῶνες ἀπὸ τὸ εἰδωλολατρικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, στερήθηκε τὴν ἐλευθερίαν δράσεως ποὺ εἶναι ὁρος ἀπαραίτητος γιὰ νὰ ἐφαρμοστεῖ ἀρχιτεκτονικὸ πρόγραμμα. Γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνηι σοβαρὸς λόγος γιὰ χριστιανικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνες μετὰ τὸ Χριστό (').

Οἱ Χριστιανοὶ τῶν ἀποστολικῶν καὶ τῶν ἀμέσως ἐπομένων χρόνων συγκεντρώνονταν στὰ σπίτια τῶν πλουσιωτέρων καὶ τελοῦσαν τὶς «ἀγάπες». Ἐπαίρναν μέρος δηλαδὴ σὲ κοινὴ τράπεζα σὲ ἀνάμνηση τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἀγιάζονταν χωριστὰ μὲ εὐχαριστήριον εὐχὴ καὶ εὐλογία σὰν σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν προκαθήμενον ἀπόστολο ἢ ἀπὸ κεινον ποὺ εἶχε ὀρισμένο ἀξίωμα ἢ πνευματικὴ διακονία (²).

Στὸ τέλος τοῦ 2ου καὶ ἰδίως τὸν 3ο αἰ., ἐπειδὴ αὐξήθηκαν οἱ Χριστιανοὶ καὶ διακόπηκαν (³) οἱ διωγμοί, καθιερώθηκε ἰδιαίτερος χώρος σὰν μόνιμος τόπος λατρείας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς δὲν διέφερε ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἰδιωτικὰ σπίτια.

Μόλις ὁ Χριστιανισμὸς θριάμβευσε, ἀφοῦ ἀνακηρύχθηκε τὸ 312) 13 μὲ τὸ διάταγμα (⁴) τοῦ Μεδιολάνου θρησκείαν ἰσότητι πρὸς τὶς ὑπόλοιπες ἀσκούμενες στὴν αὐτοκρατορία λατρεῖες, ἡ Χριστιανικὴ ἐκκλησία διαμορφώνεται καὶ φέρνει τὸ ὄνομα βασιλική. Οἱ βασιλικὲς ἦταν στενόμακρα οἰκοδομήματα (σπάνια τετράγωνα) καὶ ἐσωτερικὰ χωρίζονταν μὲ κιονοστοιχίες σὲ τρία ἀλλὰ καὶ σὲ περισσότερα (πέντε ὡς ἐννέα) κλίτη, δηλ. στωές. Αὐτὰ κατέληγαν σὲ ἡμικυκλικὴ ἀψίδα, δηλ. κόγχη, ποὺ ἐξεῖχε στὸ μέσο τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ κα-

τέλλγε ἐπάνω σὲ τεταρτοσφαίριο, ποὺ στολίζονταν μὲ μωσαϊκὸ. Τὸ μεσαῖο κλίτος ἦταν πλατύτερον ἀπὸ τὰ πλάγια καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ ὑψώνονταν ψηλότερα ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα. Στὴν Ἑλλάδα (⁵) βασιλικὲς ἐφανίστηκαν τὸν 5ο αἰ. Λίγες μπορεῖ ν' ἀποδοθοῦν μὲ πιθανότητα στὸν 4ο αἰ.

Στὴν ἀρχὴ κτίρια τῆς ἀρχαίας λατρείας καὶ γενικὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα μετατράπηκαν σὲ χριστιανικοὺς ναοὺς (Παρθενών, Ἐρέχθειον κλπ.). Ἐξ ἄλλου ἰδρύθηκαν βασιλικὲς στὶς μεγάλες Ἑλληνικὲς πόλεις (Ἀθήνα, Κόρινθος, Σικυῶνα κ.ἀλ.), στὰ κέντρα ποὺ ἀκμασαν τοὺς Ἑλληνιστικοὺς καὶ Ρωμαϊκοὺς χρόνους (Θεσσαλονίκη, Φίλιπποι, Νικόπολι κ.ἀλ.) καὶ τέλος σ' αὐτὰ τὰ κέντρα τῆς ἐθνικῆς λατρείας: Ἐλευσίνα, Ἐπίδαυρο, Δωδώνη, Δῆλο καὶ Δελφούς (⁶).

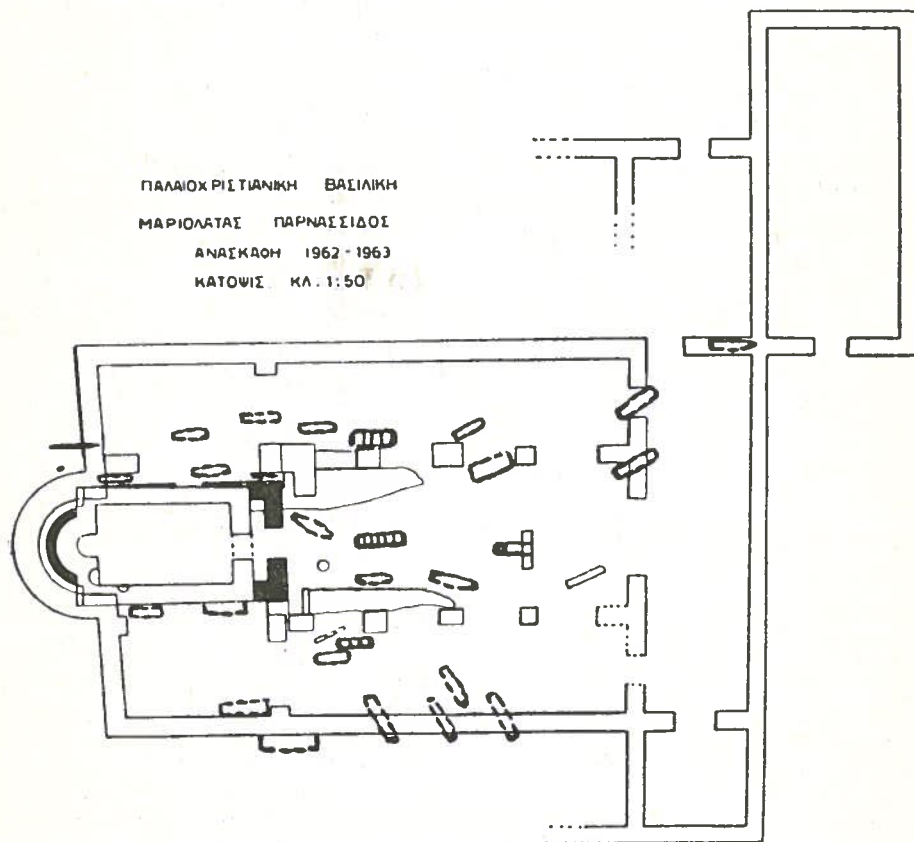
Ἡ ὑπαρξὴ παλαιοχριστιανικῆς (⁸) βασιλικῆς στοὺς Δελφούς διαπιστώθηκε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1959, ὅταν βρέθηκε μωσαϊκὸ δάπεδο (⁹) κάτω ἀπ' τὸ δρόμον πρὸς τὸ στάδιο, κοντὰ στὸ ξενοδοχεῖο «Ἀπόλλων». Μέχρι τότε ἦσαν γνωστὰ μόνο ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα (κιονόκρανα, θωράκια), ποὺ κατὰ τὸν J. Laurent (¹⁰) προέρχονταν ἀπὸ χριστιανικὴ βασιλικὴ τοῦ 5ου αἰ. Κατὰ τὸν Σωτηρίου (¹¹) βασιλικὴ τῆς Ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς μετατράπηκε στὴ χριστιανικὴ αὐτὴ ἐκκλησία. Ἡ βασιλικὴ ἀποκαλύφθηκε μὲ ἀνασκαφὴ (¹²) ποὺ ἐγίνε ἀπὸ τὸν Μ. Χατζηδᾶκι. Εἶχε 3 κλίτη, νάρθηκα καὶ μῆκος 33 μ. περίπου. Οἱ τοῖχοι τῆς σὲ μερικὰ μέρη σῶζονταν μέχρι 1.80 μ. ὕψος. Τὸ ψηφιδωτὸ δάπεδο μεταφέρθηκε καὶ τοποθετήθηκε μπροστὰ στὸ Μουσεῖο Δελφῶν, τὸ δὲ κτίριον χώθηκε καὶ πάλι κάτω ἀπ' τὸ δρόμον.

Τὸ μωσαϊκὸ κάλυπτε τὸ νάρθηκα καὶ τὸ

μεσαίο κλίτος. Είναι καλής ἐργασίας καὶ
βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση στὰ διατη-
ρημένα μέρη. Τὸ ψηφιδωτὸ τοῦ νάρθηκα
παρουσιάζει πουλιὰ μέσα σὲ ράβδους ποὺ
πλαισιώνουν τὸ κεντρικὸ μοτίβο: ἀνθρώπι-
νη μορφή ποὺ περιβάλλεται μὲ δάφνη. Σώ-
ζεται μόνο τὸ ἀριστερὸ χέρι ποὺ κρατᾷ
ὕδρᾱ. Τὸ κεντρικὸ μοτίβο τοῦ μεσαίου κλί-

λὸ τοῦ δὲ Ν. εἶχε καταστραφεῖ. Ἡ τετρα-
γωνικὴ θάση τοῦ ἁμβωνα καὶ ἓνα μέρος
τῆς σκάλας τοῦ ἦταν In Situ. Μαζεύτηκαν
κίονες, διπλοὶ κιονίσκιοι καὶ ἀρχαῖο ὀλικά.

Ἄλλη βασιλικὴ ἀνασκάφτηκε στὸ χω-
ριὸ Μαριολάτα, κάτω ἀπὸ τὴν ἀκρόπολη
τοῦ ἀρχαίου Βοίου ⁽¹³⁾, μιᾶς δηλαδὴ ἀπὸ
τὶς 4 πόλεις τοῦ κοινοῦ τῶν Δωριέων. Ἡ

Σχέδ. 1. Μαριολάτα. Κάτωφισ βασιλικῆς

τους παρουσιάζει πάνθηρα νὰ καταδροχθί-
ζει ἐλάφι ἐνῷ 4 ἄετοι καὶ παγῶνια τὸ πε-
ριβάλλουν. Στὶς 4 ἄκρες ἀπεικονίζονται οἱ
4 ἐποχές μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐφήδων.
Ἡ σύνθεσις αὐτὴ περιβάλλεται ἀπὸ ἕνα
δίκτυο οκταγώνων μέσα στὰ ὁποῖα εἰκoni-
ζονται οἰκιακὰ καὶ ἄγρια ζῶα. Τὸ δάπε-
δο τοῦ ἱεροῦ δῆματος ἦταν ἀπὸ πλάκες δύο
χρωμάτων. Τοῦ Β. κλίτους ἦταν ἀπὸ πη-

μέχρι τώρα ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ⁽¹⁴⁾ δὲν ἀ-
ποκάλυψε πλήρως τὸ χωρὸ τῆς βασιλικῆς
μὲ τὰ προσκτίσματά της. Ἐχει 3 κλίτη,
ἐγκάρσιο κλίτος καὶ νάρθηκα (σχέδ. 1).
Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους συμπε-
ραίνεται ἀπὸ τοὺς δύο πεσσοὺς ποὺ εἶναι
κτισμένοι στὸ ἀνατολικὸ τέρμα τῶν κιονο-
στοιχιῶν καὶ ἀπὸ τὶς δύο παραστάδες στὸ
Β. καὶ Ν. ἐξωτερικὸ τοῖχο.

Τὸ κλίτος αὐτὸ πιάνει τὸ χῶρο μπροστά ἀπὸ τὴν ἡμικυκλικὴ ἀψίδα καὶ τὸν ἀνατολικὸ τοῖχο. Ὁ νάρθηκας ἐκτείνεται ἀσύμμετρα πέρα ἀπὸ τὸ πλάτος τοῦ κυρίως ναοῦ. Οἱ διαστάσεις τῆς βασιλικῆς εἶναι: μῆκος κυρίως ναοῦ καὶ νάρθηκα 21, 35μ καὶ πλάτος κυρίως ναοῦ 14,25μ. Κάθε κιονοστοιχία εἶχε 4 ἀράβδωτους μαρμαρίνους κίονες. Βρέθηκαν κομμάτια τους στὸ δάπεδο. Τὰ κιονόκρανα, ἀπὸ λιθάρι, ἔχουν σχῆμα κόλουργης πυραμίδας. Βρέθηκαν μόνο δύο, τὸ ἓνα στὸ δάπεδο καὶ τὸ ἄλλο στὴν τοιχοδομία τοῦ δεύτερου μικροῦ ναοῦ (15). Ἀπὸ τὸ ψηφιδωτὸ δάπεδο ἀπόμειναν μόνο δύο στενὲς λωρίδες στὸ κεντρικὸ κλίτος. Οἱ ψηφίδες εἶναι φυσικὲς, τρίχρωμες ἀπὸ σπασμένα χαλίγια. Τὸ σχέδιο εἶναι πλοχμοὶ καὶ γεωμετρικὰ σχήματα. Ἐρεπώθηκε ἡ βασιλικὴ γιατί ἐγκαταλείφτηκε καὶ ἀφαιρέθηκαν τὰ οἰκοδομικὰ ὑλικά. Στὸ κεντρικὸ χῶρο τοῦ ἐγκάρσιου κλίτους κτίστηκε ἀπὸ τὰ ὑλικά της, κατὰ τὴ μετβατικὴ περίοδο (7ος—9ος αἰ.) μονόκλιτος μικρὸς ναὸς (16) μὲ ἡμικυκλικὴ ἀψίδα. Ἐρεπώθηκε ὁμοῦ καὶ αὐτὸς καὶ τὸν διαδέχθηκε ἄλλος μικρὸς ναός, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ποὺ σώζεται μέχρι σήμερα.

Ὁ χῶρος τῆς βασιλικῆς, ποὺ ἐρεπώθηκε χρησιμοποιήθηκε σὰν νεκροταφεῖο, ὅταν κτίστηκε ὁ 6' ναὸς καὶ συνεχίστηκε γὰρ χρησιμοποιεῖται καὶ μετὰ τὸ κτίσιμο τοῦ 7' μικροῦ ναοῦ. Συνολικὰ βρέθηκαν 27 τάφοι (17) σὲ διαφορετικὸ βάθος. Οἱ παλιότεροι κατέστρεψαν τὰ ψηφιδωτά.

Στὴ ΒΑ ἄκρῃ τῆς Ἰτέας, σὲ ἀνασκαφὴ ποὺ ἔγινε κοντὰ σὲ τοῖχο, βρέθηκε μαρμαρίνο θωράκιο. Καὶ στίς δύο ὀψεῖς ἔχει ἀνάγλυφο σταυρὸ ἐπάνω σὲ ἐλαφρὰ ἀνάγλυφο κύκλο μέσα σὲ ὀρθογώνιο πλαίσιο. Πιὲς ὀψὲς ἔχει καὶ κυματοφόρο ταινία. Ἀπὸ τὸ θωράκιο αὐτὸ συμπεραίνεται ὅτι καὶ στὴν Ἰτέα ὑπῆρχε παλαιοχριστιανικὴ βασιλική. Ἴσως κτίστηκε σὲ ἀρχαῖο ἱερό (18).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Ὁρλάνδου Ἀν. Ἡ ξυλόστεγος παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης, τ. 1' Ἀθήναι 1952, σ. 7.

(2) Α' Κορινθ. 16' 28.

(3) 260—303.

(4) «Ἡ νεωτέρα ἔρευνα κατέρριψε τὸ θρύλο τοῦ διατάγματος τοῦ Μεδολάνου». (Ζακυθινὸς Δ. Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία 324—1071, ἐν Ἀθήναις, 1969, σελ. 46). Ἀλλὰ βλέπε Μ. Anastos, the edict of Milan (313). Defense of its Traditional Authorship and Designation, ἐν Revue des etudes Byzantines, τ. 25 (1967), σελ. 13 κ.έ.

(5) Σωτηρίου Γ., Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία, τ. 1, ἐν Ἀθήναις, 1942, σ. 164 κ.έ. Γιά τὶς παλαιοχριστιανικὲς βασιλικὲς γενικὰ βλ. Ὁρλάνδου Ἀν. ἔ. α. τ. 3, Ἀθήναι 1952—56

(6) Γιά τὶς παλαιοχριστιανικὲς βασιλικὲς τῆς Ἑλλάδας βλ. Σωτηρίου Γ., Αἱ παλαιοχριστιανικαὶ βασιλικαὶ τῆς Ἑλλάδας, ἐν Α.Ε. 1929, σ. 159—254.

(7) Γιά τοὺς χριστιανικοὺς Δελφοὺς βλ. Dyggre E. Les Traditions Cuituelles de Delphes et l' Eglise Chretienne. Quelques notes sur Δελφοὶ Χριστιανοί, ἐν Cah. Arch. 3 (1948), P. 9—24.

(8) Παλαιοχριστιανικὸς πολιτισμὸς ὀνομάζεται ὁ πολιτισμὸς τῆς περιόδου ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ. μέχρι καὶ τοῦ 6ου αἰ.

(9) Γιά τὰ χριστιανικὰ ψηφιδωτὰ δαπέδων βλ. Πάλλα Δ., Ψηφιδωτά, ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν Ὀρθοσκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια, τ. 1Β', σ. 1077 κ.έ., Ἀθήναι 1968.

(10) Laurent J, Delphes Chretien, P. 206-279 ἐν Bch 1899.

(11) Σωτηρίου Γ., ἔ.α. σ. 165.

(12) Daux Georges, Chronique des fuille, 1959, Delphes, ἐν Bch 1960, p. urc-756.

(13) Βλ. RE, V2 σ. 1564.

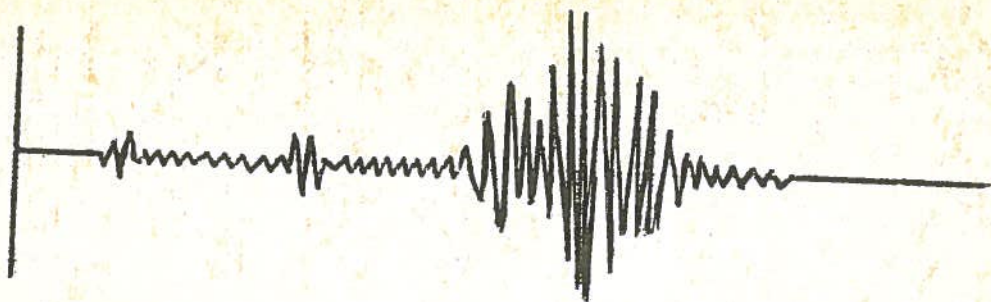
(14) Λαζαρίδης Π., Μεσαιωνικὰ Φωκίδος, Μαριολάτα, ἐν ΑΔ 18 (1963), Χρονικὰ 1. σελ. 132.

(15) Βλ. πιὸ κάτω.

(16) Βλ. κάτοψη ὁ μικρὸς ναὸς δηλώνεται μὲ μελανὸ χρῶμα.

(17) Βλ. κάτοψη.

(18) Μαστροκώστα Ε., Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Ἀττικῆς, Φωκίδος καὶ Μαγνησίας, ἐν ΑΕ, 1956 (παράρτημα — Ἀρχαιολογικὰ Χρονικὰ), σελ. 35.

Ο ΣΕΙΣΜΟΣ

ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΔΡΟΛΑΠΑ

Ο σεισμός περνάει όποτε θελήσει στην επικαιρότητα, χωρίς καν να προειδοποιησει.

Μαζί του φέρνει Κοινωνικά, Οικονομικά, Πολιτικά προβλήματα, τόν ανθρώπινο πόνο, την καταστροφή.

Πρίν λίγο διάλεξε τη Θεσσαλονίκη.

Αυτό μάς έδωσε την αφορμή να γράψουμε δυο λόγια για τὸ σεισμό, πὸ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ συνθετώτερα φυσικά φαινόμενα.

Κατεβλήθη όμως, κάθε δυνατή προσπάθεια, ὥστε ἡ περιγραφή αὐτὴ νὰ γίνεῖ σὲ ἐπίπεδο γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, χωρὶς νὰ χρειασθεῖ νὰ καταφύγουμε σὲ πολύπλοκες ἔννοιες, πὸ ἀπαιτοῦν εἰδικές γνώσεις.

Ι. Περιγραφή.

Ο σεισμός δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἐκδήλωση στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς τῶν μεταβολῶν πὸ γίνονται στὸ ἐσωτερικό της.

Οἱ μεταβολές αὐτές ὀφείλονται σὲ δυνάμεις πὸ διακρίνονται σὲ ἐξωγενεῖς, ἐκείνες δηλαδή πὸ παίρνουν ἐνέργεια ἀπὸ πηγές, πὸ θρίσκονται ἐξω ἀπὸ τὴ γῆ, ὅπως ἡ ἡλιακὴ ἐνέργεια, παλιρροιακές δυνάμεις, πτώσεις μεγάλων μετεωριτῶν, με-

γάλα φράγματα καὶ ἐνδογενεῖς, πὸ ἡ ἐνέργειά τους προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικό τῆς γῆς, ὅπως, ἡ βαρύτητα (λιθοστατικές πιέσεις), ἡφαιστειακές ἐκρήξεις, δυνάμεις πὸ προέρχονται ἀπὸ τὴν περιστροφή τῆς γῆς, ἡ ἀπώλεια θερμότητος, ἡ πυρηνικὴ ἐνέργεια, ἡ κατακρήμνιση σπηλαίων καὶ οἱ μετατοπίσεις στρωμάτων τῆς γῆς συνεπεία «ὀρογενετικῶν τάσεων» (τεκτονικοὶ σεισμοί).

Ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὴ δράση τῶν δυνάμεων αὐτῶν εἶναι ἡ συσσώρευση ἐλαστικῶν τάσεων ἀνάμεσα σὲ μάζες ἀπὸ πετρώματα.

Ἡ διαρκὴς συσσώρευση τῶν παραπάνω τάσεων ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα νὰ ξεπερνιέται ἡ ἀντοχὴ τῶν πετρωμάτων (ἐπέρχεται θραύση), ὅποτε διαταράσσεται ἡ ἰσορροπία τους καὶ προκαλοῦνται ἀπότομες μετακινήσεις στίς μάζες τους.

Ἔτσι, ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν περικλειόμενη δυναμικὴ ἐνέργεια μεταβάλλεται σὲ κινητικὴ ἐνέργεια μὲ τὴ μορφή τῶν σεισμικῶν κραδασμῶν.

Συνήθως τὰ σεισμικὰ κύματα ξεκινοῦν ἀπὸ μία περιωρισμένη σχετικὰ περιοχὴ τοῦ ὑπεδάφους πὸ ὀνομάζεται «ἐστία» ἢ

«κέντρο» τοῦ σεισμοῦ, ἐνῶ τὸ σημεῖο τῆς ἐπιφάνειας τῆς γῆς, πού θρίσκεται ἀκριβῶς ἐπάνω (κατακορύφως) ἀπὸ τὴν «ἐστία» ὀνομάζεται «ἐπίκεντρο» τοῦ σεισμοῦ.

Σ' αὐτὸ φθάνουν πρῶτα τὰ σεισμικὰ κύματα καὶ κατόπιν διαδίδονται πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις.

Τὰ σεισμικὰ κύματα διακρίνονται σὲ «διαμήκη», πού τὰ μόρια τῆς ὕλης κραδαίνονται κατὰ τὴ διεύθυνση πού μεταδίδεται τὸ κύμα καὶ σὲ «ἐγκάρσια», πού τὰ μόρια κραδαίνονται κάθετα πρὸς τὴ διεύθυνση, πού μεταδίδεται τὸ κύμα.

Τὰ διαμήκη κύματα ἔχουν μέση ταχύτητα μεταδόσεως περίπου ὀκτῶ (8) χιλιόμετρα τὸ δευτερόλεπτο καὶ εἶναι τὰ πρῶτα πού φθάνουν στοὺς σειсмоγράφους καὶ γι' αὐτὸ λέγονται καὶ πρῶτα κύματα, ἐνῶ τὰ ἐγκάρσια μεταδίδονται μὲ ταχύτητα τέσσαρα (4) χιλιόμετρα τὸ δευτερόλεπτο καὶ ἀφοῦ φθάνουν δεύτερα ὀνομάζονται καὶ δεύτερα κύματα.

Ἀπὸ τὸν ὑπολογισμὸ τῆς διαδοχικῆς ἀφίξεως τῶν κυμάτων στὸ σεισμολογικὸ σταθμὸ προσδιορίζεται ἡ ἀπόσταση τοῦ «ἐπίκεντρο», μὲ τὴ βοήθεια δύο σειсмоγράφων πού ὁ ἕνας ἔχει τοποθετηθῇ κάθετα στὸν ἄλλο κατὰ τὶς διευθύνσεις Β—Ν καὶ Α—Δ.

Ἐπίσης οἱ σεισμοὶ διακρίνονται σὲ «ἐπιφανειακοὺς» ἢ «κανονικοὺς», ἂν ἡ ἐστία τους θρίσκεται σὲ βάθος μικρότερο ἀπὸ ἑξήντα χιλιόμετρα καὶ σὲ «πλουτώνειους», ἂν ἡ ἐστία τους θρίσκεται σὲ μεγαλύτερο βάθος.

Οἱ ἐπιφανειακοὶ σεισμοὶ ἐμφανίζονται κατὰ τὸ 95% τῶν περιπτώσεων.

Πρὶν κάθε σεισμὸ προηγοῦνται οἱ «πρόδρομες δονήσεις» ἢ οἱ «προσεισμοὶ» πού δυναμῶνουν συνεχῶς σὲ ἔνταση ἀναγγέλοντας τὸν ἐρχομὸ πιδ μεγάλου σεισμοῦ πού λέγεται «κύριος σεισμὸς» καὶ ἀκολουθοῦν οἱ «μετασεισμοί».

Οἱ αἰσθητὲς δονήσεις δὲν διαρκοῦν πέρα ἀπὸ μερικὰ δευτερόλεπτα μέχρι ἕνα λεπτὸ.

Ἡ ἐνέργεια πού ἀποδεσμεύεται ἀπὸ ἕνα ἰσχυρὸ σεισμὸ εἶναι κολοσσιαία. Γιὰ μέτρο συγκρίσεως ἀναφέρουμε, ὅτι αὕτη μπορεῖ νὰ ξεπεράσῃ τὴν ἡλεκτρικὴ παραγωγή ὅλων τῶν σταθμῶν τῆς Εὐρώπης.

2. Γ ε ω γ ρ α φ ι κ ῆ κ α τ ο ν ο μ ῆ τ ὶ ν σ ε ι σ μ ῶ ν.

Σύμφωνα μὲ πρόσφατα στατιστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν σεισμῶν οἱ ὁποῖοι συμβαίνουν ἐτησίως σὲ ὁλόκληρῃ τῇ γῇ, πρέπει νὰ ἀναμείνωνται σχεδὸν κάθε χρόνῳ ἕνας μέγιστος σεισμὸς, 10 μείζονες, 100 καταστρεπτικὲς δονήσεις, 1.000 δονήσεις αἰσθητὲς ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων.

Ἀπ' αὐτοὺς τὸ 80% λαμβάνει χώρα σὲ ζώνη πού περιβάλλει τὸν Εἰρηνικὸ ὠκεανό, τὸ 15% ἀπὸ Μεσογειακῆς περιοχῆς πρὸς Ἀσία καὶ τὸ 5% στὸν ὑπόλοιπο κόσμῳ.

Κατὰ κανόνα ὅμως πλήττονται περιοχὲς οἱ ὁποῖες εὐρίσκονται στὴν περιοχὴ τῆς Ἀλπικῆς ὀρογενέσεως, δηλαδὴ οἱ χώρες τῆς Μεσογείου, τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, τῆς Ἰνδονησίας καὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ ἰδῶς τῆς Ἰαπωνίας, πού εἶναι κατ' ἐξοχὴ σεισμικὴ χώρα.

Ἀντίθετα, ἄλλες περιοχὲς πού εὐρίσκονται ἀνάμεσα σὲ περιοχὲς ὀρογενέσεως προφυλάσσονται ἀπὸ τοὺς μεγάλους σεισμοὺς ἢ ἀκόμη ὅταν ἡ δομὴ τοῦ ὑπεδάφους προκαλεῖ σημαντικὴ ἀπόσβεση τῶν δονήσεων, ὅπως συμβαίνει στὴν περίπτωση τῶν Ἀθηνῶν (Κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα).

Ἀποτελεῖ κοινὴ συνείδηση τὸ γεγονὸς, ὅτι οἱ μεγάλοι σεισμοὶ εἶναι ἀπὸ τὰ φοβερώτερα φυσικὰ φαινόμενα, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν καταστροφῶν καὶ τῆς ἀπώλειας ἀνθρωπίνων υπάρξεων.

Ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους σεισμοὺς ποὺ δοκίμασε ἡ Ἑλλάδα πρέπει νὰ ἀναφερθοῦν ὁ σεισμός τῆς Φωκίδος ποὺ κατέστρεψε τοὺς Δελφοὺς, τὴν Ἰτέα καὶ τὴν Ἀράχω-
δα τὴν 1η Αὐγούστου 1870, ὁ σεισμός τῆς Ζακύνθου τὸ 1893, ποὺ γνώρισε πε-
ρισσότερες ἀπὸ 15 καταστροφές καὶ θεω-
ρεῖται ἡ δυσμενέστερη περιοχή τῆς Χώ-
ρας ἀπὸ σεισμικῆς πλευρᾶς, ὁ σεισμός τῆς
Χίου τὸ 1883, ὁ σεισμός τῆς Κορίνθου τὸ
1928, ὁ φοβερώτερος ἀπ' ὅλους τῶν Ἑπτα-
νήσων τὸ 1953, ποὺ ἱσοπέδωσε τὴ Ζάκυν-
θο καὶ τὸ Ἀργοςτόλι καὶ τέλος ὁ πρόσφα-
τος σεισμός τῆς Θεσσαλονίκης.

3. Προσδιορισμὸς ἐντάσε- ως τῶν σεισμῶν.

Ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐντάσεως τῶν σει-
σμῶν βασίζεται σὲ διάφορες ἐμπειρικὲς
κλιμακὲς δεκαβάθμιες ἢ δωδεκαβάθμιες,
γνωστότερες τῶν ὁποίων εἶναι τῶν Ρόσι-
Φορέλ, τοῦ Ρίχτερ καὶ τῶν Μερκάλι-
Κανκάνι.

Σεισμός:

—Ἀνεπαίσθητος: Καταγράφεται μόνο ἀ-
πὸ τοὺς σειсмоγράφους.

—Λίαν ἀσθενής: Ἀντιληπτὸς ἀπὸ παρα-
τηρητῆς.

—Ἀσθενής: Ἀντιληπτὸς μόνο ἐντὸς οἰ-
κιῶν.

—Μέτριος: Ὑγρὰ ἐντὸς ἀγγελίων κινουῦν-
ται, πολὺφωτα ταλαντεύονται.

—Ἀρκετὰ ἰσχυρός: Πίνακες ταλαντεύον-
ται στοὺς τοίχους, ἐπιπλα, θύρες τρί-
ζουν. Ἀσθενής στὴν ὑπαιθρο.

—Ἰσχυρός: Ἐπιπλα ἀνατρέπονται, κτυ-
ποῦν οἱ καμπάνες τῶν Ἐκκλησιῶν, πέ-
φτουν οἱ σοβάδες, τὰ κεραμίδια.

—Λίαν ἰσχυρός: Ρωγμὲς στοὺς τοίχους.
Πέφτουν σπίτια.

—Καταστρεπτικός: Ξεριζώνονται μεγάλα
δένδρα. Ἀγάλματα ἀνατρέπονται. Ρω-
γμὲς στὸ ἔδαφος. Τὸ ἥμισυ τῶν σπιτιῶν

καταρρεῖ.

—Περιστροφικός: Τὸ 80% τῶν οἰκοδομῶν
καταρρέουν, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα καθίσταν-
ται ἀκατοίκητα.

—Ἐπαναληπτικός, καταστροφῆς, ὁλέθρι-
ος: Γίνονται πολὺ σπάνια. Τὸ σύνολο
τῶν κτιρίων καταρρεῖ. Μεταβάλλεται
ὁ ροὺς τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ὑπογείων
ὕδατων, κατολισθήσεις ἑδαφῶν, κατα-
κρημνήσεις βράχων ἀπὸ τὰ ὄρη κ.ἄ.

4. Ἀποτελέσματα τῶν σει- σμῶν.

Στὸ προηγούμενο ἑδάφιο δόθηκε μία εἰ-
κόνα τῶν αποτελεσμάτων τῶν σεισμῶν, ἀ-
ναλόγως τῆς ἐντάσεώς τους.

Κατὰ τὴ διάρκεια ἐνός σεισμοῦ συμβαί-
νει πολλὲς φορὲς οἱ δονήσεις νὰ διαταράσ-
σουν τὴν ἀτμόσφαιρα τόσο, ὥστε νὰ γίνον-
ται ἀκουστοὶ οἱ λεγόμενοι «σεισμικοὶ ἤ-
χοι» ἢ «δουητὸ» ποὺ κοντὰ στὸ ἐπίκεντρο
εἶναι περισσότερο ὀξεῖς.

Αὗτοὶ ὁφείλονται κυρίως στὸ ἀπότομο
σχίσσιμο τῶν πετρωμάτων.

Κατὰ κανόνα ἡ ἔναρξη τοῦ ἤχου προη-
γεῖται τοῦ αἰσθητοῦ σεισμοῦ, ὅταν παύσει
ἡ δόνηση παύει καὶ ὁ ἤχος.

Ἐπίσης, ἀπὸ τὴν ἐπενέργεια τῶν σει-
σμῶν προκαλοῦνται τὰ λεγόμενα «θαλάσ-
σια σεισμικὰ κύματα», ποὺ τὸ ὕψος τους
στὴν ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης φθάνει μέ-
χρι 30 μέτρα, ἡ ταχύτητα μεταδόσεώς τους
τὰ 200 μέτρα τὸ δευτερόλεπτο καὶ τὸ μή-
κος τους τὰ 700 χιλιόμετρα. Γι' αὐτὸ δὲ
τὸ λόγο γίνονται αἰσθητὰ χιλιάδες χιλιό-
μετρα μακρὰ ἀπ' τὸ «ἐπίκεντρο» τοῦ σει-
σμοῦ.

Κατὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν κυμάτων αὐ-
τῶν ἡ θάλασσα ἀποσύρεται ἀρχικὰ σὲ με-
γάλῃ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἀκτὴ, καὶ ἐπανερί-
χεται μὲ μεγάλῃ ὀρμῇ καὶ εἰσδύουσα θα-
θέως στὴν ἐνδοχώρα προκαλεῖ τεράστιες
ζημιές.

Τὰ γνωστότερα σεισμικά κύματα εἶναι ἐκεῖνα πού ἐπληξάν τὴ Λισσαβώνα (30.000 θύματα μέσα σὲ λίγα λεπτά), τὴν Ἰαπωνία, τὴ Μεσσηνή.

5. Ἐπίδραση τοῦ σεισμοῦ στὰ κτίρια.

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἂν ἕνας φορέας (στερεὰ κατασκευὴ προοριζομένη νὰ δέχεται φορτία) ὑποβληθεῖ στὴν ἐνέργεια ἐξωτερικῶν δυνάμεων (δηλ. ὑποβληθεῖ σὲ φόρτιση), ἀρχικῶς παραμορφώνεται καὶ τέλος θραύεται, ὅταν οἱ δυνάμεις αὐτὲς ὑπερβοῦν ὁρισμένα ὅρια.

Μὲ τὴν παραμόρφωση τῶν σωμάτων ἐπιφέρεται μεταβολὴ στὶς ἀποστάσεις δύο ἢ περισσοτέρων σημείων, πού ἐκδηλώνεται μὲ τὴ μεταβολὴ τῶν ἀποστάσεων δύο τυχόντων σημείων ἢ γωνιῶν ὁριζομένων ἀπὸ τρία σημεῖα.

Κατὰ τὴν παραμόρφωση ἑνὸς σώματος ἀπὸ τὴν ἐπίδραση ἐξωτερικῶν δυνάμεων, ἀναπτύσσονται στὸ ἐσωτερικὸ του, καὶ σὲ κάθε σημεῖο του, ἐσωτερικὲς δυνάμεις (τάσεις) πού ἀντιδρῶν στὶς παραμορφώσεις.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὰ μέρη τοῦ φορέα λαμβάνουν νέα θέση ἰσορροπίας στὴν ὁποία ἀντιστοιχεῖ μεγαλύτερο ποσὸ ἐνέργειας (ἐντατικὴ κατάσταση).

Ἐὰν ἡ ἐξασκούμενη πᾶν ἡ στὸν φορέα δύναμη ἐνεργεῖ ἀκαριαία ἢ μεταβάλλει τὴν ἔντασή της μὲ τέτοια ταχύτητα, πού νὰ μὴν προλαβαίνουν τὰ μέρη τοῦ φορέα νὰ πάρουν θέση ἰσορροπίας, πού νὰ ἀντιστοιχεῖ σὲ ἄποια τιμὴ τῆς ἐπιφερόμενης δυνάμεως, τότε ἡ ἐντατικὴ αὐτὴ κατάσταση καὶ οἱ προκαλούμενες ταλαντώσεις καταπατοῦν ἐπικινδύνως τοὺς φορεῖς.

Ὁ σεισμός, ὡς φόρτιση, θεωρεῖται, ὅτι ἀποτελεῖ μία πολύπλοκη ταλάντωση τοῦ ἐδάφους θεμελιώσεως τῶν ἔργων.

Κάθε κατασκευὴ ἔχει μία ἰδιοσυχνότητα ταλαντώσεως (φυσικὴ συχνότητα).

Ἐὰν ἐπὶ ἑνὸς φορέως ἢ μιᾶς κατασκευῆς γενικότερα ἐνεργεῖ φόρτιση μὲ μεταβαλλόμενη ἔνταση καὶ μὲ μία ὁρισμένη συχνότητα, ἡ κατασκευὴ δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ταλαντώνεται ἐλεύθερα, μὲ τὴ φυσικὴ τῆς συχνότητα, ὅποτε ὑποβάλλεται σὲ «ἐξαγασμένη ταλάντωση».

Ἐὰν ἡ συχνότητα τῆς φορτίσεως ἐξισωθεῖ μὲ τὴ φυσικὴ συχνότητα τῆς κατασκευῆς, ἐπέρχεται «συντονισμός» τῶν δύο συχνοτήτων, τότε, οἱ παραμορφώσεις αὐξάνονται μὲ τὸ χρόνο καὶ φθάνουν ἢ ξεπερνῶν τὸ ὅριο θραύσεως.

Γενικῶς σὲ συνηθισμένες κατασκευές ὁ κίνδυνος τοῦ συντονισμοῦ αὐξάνεται ὅσο κῶξάνεται τὸ ὕψος τῆς κατασκευῆς.

Οἱ κατασκευές εἶναι φτιαγμένες ἔτσι ὥστε νὰ ἔχουν ἀρκετὰ μεγάλη ἀντοχὴ στὰ κατακόρυφα φορτία, ἐνῶ ἀντίθετα εἶναι εὐαίσθητες σὲ ὀριζόντια.

Ἔτσι, ἀπὸ τὴν ὀριζόντια συνιστώσα τῆς σεισμικῆς κινήσεως προέρχονται περισσότεροι οἱ ζημιές.

Ἐνῶ οἱ μεγαλύτερες ἀπ' αὐτὲς προκαλοῦνται ἀπὸ τὰ «ἐπιφανειακὰ κύματα», πού δὲν εἶναι τόσο ἐπικίνδυνα στὸ «ἐπίκεντρο» τοῦ σεισμοῦ, ὅσο σὲ ἀπόσταση 25 χιλιόμετρα ἀπὸ αὐτό.

Βλάβες:

Α) Ἀπὸ ὀλίσθησης.

Παρατηροῦνται σὲ ἐδάφη πού μποροῦν νὰ ἐλισθίσουν. Σὲ κατασκευές πού ἔχουν γίνεῖ σὲ ἔδαφος κατηφορικόν. Οἱ βλάβες ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ χαμηλότερα σημεῖα τῆς κατασκευῆς.

Β) Ἀπὸ καθίζησης.

Παρουσιάζονται κυρίως σὲ χαλαρὰ ἐδάφη, ἀπὸ ἀνομοιόμορφη συμπίεση τοῦ ἐδάφους.

Τὰ θεμέλια ὑποχωροῦν, προκαλώντας ζημιές στὴν ἀνωδομή.

Καὶ οἱ βλάβες αὐτὲς ἀρχίζουν πάντοτε ἀπὸ κάτω.

Γ') Ἀπὸ τῆ σεισμικῆς κίνησιν τοῦ ἐδάφους. Αὐτὲς ἀρχίζουσιν συνήθως ἀπὸ πάνω.

Σὲ λιθόκτιστα κτίρια παρουσιάζονται:

α) Χιαστί ἢ λοξὰ ρήγματα στοὺς πεσσούς.

β) Ἀποκόλληση τῶν τοίχων μεταξὺ τους ποὺ ἐφείλεται σὲ κακὴ σύνδεση τῶν τοίχων, ποὺ συναντοῦνται κάθετα μεταξὺ τους, ὅποτε σὲ συνέχειαι ἀποκολλοῦνται καὶ τὰ ἀετώματα.

γ) Ἀπολέπιση τῶν τοίχων, ὅταν οἱ πέτρες δὲν ἔχουν πλεκτεῖ καλὰ μεταξὺ τους.

Σὲ κατασκευὲς ἀπὸ μπετὸν ἀρμέ (δπλασμένο σκυρόδεμα) παρατηροῦνται κυρίως ρωγμὲς στὴν κορυφὴ καὶ στὴ βάση τῶν στύλων.

δ. Ἀ ν τ ι σ ε ι σ μ ι κ ὸ ς Κ α ν ο ν ι σ μ ὸ ς.

Ὁ ἐλληνικὸς ἀντισεισμικὸς Κανονισμὸς (Β.Δ. 19) 26.2.1959) καθιστᾷ ὑποχρεωτικὸν τὸν ἀντισεισμικὸν ἐλεγχον σὲ ὅλα τὰ οἰκοδομικὰ ἔργα τῆς χώρας.

Κατατάσσει ἀπὸ ἀπόψεως σεισμικότητος τὲς περιοχὲς τῆς χώρας σὲ τρεῖς κατηγορίες:

I. Ἀσθενῶς σεισμόπληκτοι.

II. Μετρίως »

III. Ἰσχυρῶς »

Ἐντεικτικῶς ἀναφέρουμε τὴν Ἀμφισσα (II), τὴ Θεσσαλονίκη (II), τὴν Ἀθήνα (I), τὴ Ζάκυνθο (III).

Μὲ τὸν ἰσχύοντα Κανονισμὸ οἱ σεισμικὲς δυνάμεις λαμβάνονται ἴσες πρὸς τὰ ἀντίστοιχα κατακόρυφα φορτία, πολλαπλασιασμένα ἐπὶ ὀρισμένο συντελεστὴ σεισμικῆς ἐπιταχύνσεως ε (λόγος μεγίστης ἀναμενομένης σεισμικῆς ἐπιταχύνσεως πρὸς τὴν ἐπιτάχυνση τῆς βαρύτητας).

Ὁ ἀντισεισμικὸς ὑπολογισμὸς στηρίζεται, κατὰ τὸν ἀπηρχαιωμένο πλέον ἐλληνικὸ ἀντισεισμικὸ Κανονισμὸ, στὸν παραπάνω συντελεστὴ ε καὶ στὴ μακροσκοπικὴ

περιγραφή τοῦ ἐδάφους, στοιχεῖα τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ τὴ μελέτη ἐνὸς τόσο πολὺπλοκου φαινομένου.

Πέρα ἀπὸ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ἀπαιτεῖται νὰ δοθοῦν, γιὰ πληρέστερη μελέτη τοῦ δυναμικοῦ αὐτοῦ φαινομένου, τὰ πλέον πιθανὰ στὸ χρόνο φάσματα ἐλαστοπλαστικῆς συμπεριφορᾶς σὲ κατακόρυφη τομὴ τοῦ ἐδάφους, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως εὗρους διαρκείας σεισμοῦ, ὅσο καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τοποθετήσεώς τους στὸν ἄξονα συχνοτήτων, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ σεισμολογικὴ δίαίτα τοῦ μητρικοῦ ἐδάφους.

7. Μ έ τ ρ α π ρ ο φ υ λ ά ξ ε ω ς.

Γιὰ τὴν προφύλαξη ἀπὸ τὲς ἰσχυρὲς σεισμικὲς δονήσεις συνίσταται ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κάτωθι μέτρων:

1. Ἄν οἱ πρῶτοι κραδασμοὶ εἶναι γρήγοροι καὶ ἰσχυροί, τὸ κύριο κύμα τοῦ σεισμοῦ θὰ ἔλθῃ συντόμως καὶ μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ προλάβουν νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰ κτίρια ποὺ εὐρίσκονται.

1) Ὅσοι κατοικοῦν στοὺς ἀνωτέρω ὀρόφους καλύτερα νὰ ἀνέλθουν στὴ ταράτσα.

2) Προφύλαξη κάτω ἀπὸ κουφώματα θυρῶν ἢ κάτω ἀπὸ βαρεῖα ἐπιπλα.

3) Οἱ εὐρισκόμενοι στὸ ὑπαιθρο πρέπει νὰ ἀπομακρύνονται γρήγορα ἀπὸ τὰ κτίρια.

4) Κατάσβεση τῶν πιθανῶν πυρκαϊῶν.

5) Κατασκευὴ ἀντισεισμικῶν κτιρίων ἀπὸ σιδηροπαγὲς σκυροκονίωμα.

6) Νὰ ἀποφεύγονται οἱ πολλοὶ ὄροφοι.

8. Ἀ ξ ι ο π ί η σ η τ ῶ ν σ ε ι σ μ ῶ ν.

Τὰ σεισμικὰ κύματα, ἰδίως τῶν ἰσχυρῶν σεισμῶν, διατρέχουν ὅλη τὴ γῆ καὶ ἐπιφανειακῶς καὶ σὲ βάθος.

Ἀπὸ τὲς ἀνακλάσεις καὶ διαθλάσεις τῶν κυμάτων στίς ἐπιφάνειες ἀλλαγῆς τῶν πε-

Ἀπ' τὴ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας

Μετὰ τὴ λήψη τοῦ ἐγγράφου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος, ἀπάντηση τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Φωκίδας στοὺς ὑπόμνημα τῆς Ἑταιρείας, — δημοσιεύεται στὶς «ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ», — τὸ Δ.Σ. ἀνάθεσε στὸν Ἐφορο τῆς Ἑταιρείας Νίκο Δρόλαπα τὴν ἐκπόνηση σχεδίων μνημείου, γιὰ τὴν κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ '21 στὸ Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἠλία Παρνασσίδας. Τὰ σχέδια τοῦτα, ἄριστα ἐναρμονισμένα μὲ τὸ σκοπὸ τοῦ μνημείου καὶ ἀπόλυτα ταιριαστά μὲ τὴ φυσικὴ διαμόρφωση τῆς περιοχῆς, ἐγκρίθηκαν ἀπ' τὸ Δ.Σ., ἐτέθησαν ὑπ' ὄψη τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη καὶ ζητήθηκε ἡ χορήγηση ἄδειας, γιὰ τὴν ἀνέγερσίν του στὸ χωρὸ τοῦ Μοναστηριοῦ ποὺ πρόθυμα χορηγήθηκε. Μετὰ τοῦτο τὰ μέλη τοῦ Δ. Σ. ἄρχισαν τὴν προεργασία γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ μνημείου.

Τὸ Δ.Σ. εὐχαριστεῖ θερμὰ τόσο τὸ Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Φωκίδας κ. Χρυσόστομο, γιὰ τὴ χορήγηση τῆς ἄδειας ἀνεγέρσεως, ὅσο καὶ τὸ Νίκο Δρόλαπα γιὰ τὴν ἐκπόνηση τῶν σχεδίων.

Τὴν Κυριακὴ, 1 Ὀκτωβρίου ἐ.ξ., θὰ γίνουν τὰ ἐγκαίνια καὶ θ' ἀρχίσει ἡ λειτουργία τοῦ «Λαογραφικοῦ Μουσείου Φωκίδας», ποὺ τὴν ἴδρυσή του εἶχε ἀναγγεῖλει ἀπὸ πέρυσι ἡ Ἑταιρεία.

Τὸ «Λαογραφικὸ Μουσεῖο Φωκίδας» στεγάζεται στὰ γραφεῖα τῆς Ε.Φ.Μ. στὴν Ἀμφισσα, ὁδὸς Πανουργιά, ἀρ. 1.

Κρίσεις καὶ ἐντυπώσεις γιὰ τὸ Λ.Μ.Φ. καὶ τὶς συλλογές του θὰ δημοσιευθοῦν στὸ ἐπόμενο τεῦχος μας.

τρωμάτων καὶ ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῶν ἐλαστικῶν ιδιοτήτων, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐπηρεάζεται ἡ ταχύτητα μεταδόσεως τῶν κυμάτων μέσα στὴ μάζα τους, παρέχουν κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς Γεωφυσικοὺς τὴ δυνατότητα νὰ ἀκτινογραφήσουν τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τῆς γῆς.

Ἡ συνεχὴς καὶ ἐπίπονη αὕτὴ ἔρευνα, θὰ βοηθήσῃ ἴσως στὴ λύση ἐνὸς προβλή-

ματος μὲ τεράστια θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ σημασία: τοῦ προβλήματος τῆς προγνώσεως τῶν σεισμῶν.

Πάντως, τὸ πρόβλημα τῆς ἀσφαλοῦς προγνώσεως τῶν σεισμῶν παραμένει ἀμετακίνητο.

Ἴσως ἡ παραπέρα ἀξιοποίηση τῶν ἀκτίνων Λέιζερ δώσῃ τὴ λύση.

Τὸ εὐχόμεσθε.

Ἐπιτρέπεται ἡ μερική ἢ ὅλική ἀναδημοσίευση τῶν κειμένων, μέ τήν
προϋπόθεση νά γίνεται μνεΐα τοῦ περιοδικοῦ, ὅπου πρωτοδημοσιεύθηκε
καί νά δημοσιεύεται ὁ πρόλογος ἢ τὸ σχόλιο τῆς συντάξεως, ἂν ὑπάρχει.

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ